

Sectie Historisch Onderzoek "Hollant"

Nieuwsbrief

2023

Studies in de Orde van St. Jacob in Holland

Graaf Floris V

International Standard Serial Number (ISSN): 2212-4551

Amstelveen, juli 2022

18^e jaargang

© Sectie Historisch Onderzoek "Hollant"

De Stichting S.H.O.H. is opgericht in 2002 ingeschreven bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken Rijnland, dossiernummer 28093446 met de status van een culturele instelling. Sinds 2023 is de Stichting omgezet in een sectie als onderdeel van de Souvereine Orde van St. Jacob in Holland.

Het RSIN; Rechtspersonen en Samenwerkingsverbanden
Informatienummer, is: 810689169

Registratieadres van de stichting/eindredacteur nieuwsbrief:
Mr. F.A. van Hallweg 63, 1181ZT Amstelveen
Telefoon: 020 6414478 e-mail: hallweg@kpnmail.nl

Inleiding.

Vrouwen als ridders, vrouwen in ridderorden

Over ridderorden en ridderlijke orden bestaan talloze boekwerken. Lange tijd konden de samenstellers niet anders dan mannelijke persoonsnamen vermelden. Er zijn geen verzamelde werken over vrouwen gemaakt vanwege het te geringe materiaal. Dit heeft meerdere redenen. Op het vaste land werden vrouwen niet toegelaten in ridderorden. De keizers van het Heilige Roomse Rijk volgden het verbond van Barbarossa (1155-1190) die met nadruk verboden had dat vrouwen, boeren en zonen van priesters de ridderzwaard-omgording mochten dragen. Vrouwen konden wel naast een ridder gewaardeerd worden en in Engeland een land met veel ridders, werden zij lady genoemd. In Frankrijk dame, later damoiselle. Het duurde lang voordat de titel dame als equivalent van de ridder zijn intrede deed. Het lang bestaande idee dat alleen aan ridders adeldom verleend kon worden en dat het hierdoor onmogelijk was vrouwen voor het ridderschap te benoemen heeft er ook toe bijgedragen dat vrouwelijke orden nauwelijks gedocumenteerd zijn. Engeland maakte een uitzondering met de opname van vrouwen in de Orde van de Kousenband. De Lage Landen eveneens met de Orde van de Tuin en de Orde van St. Antonius. In de dertiende eeuw ontstond een kentering in de waardering van edelvrouwen. Zij werden wegens hun aard ongeschikt geacht voor verantwoordelijke functies en bestuur.¹ Na 1200 worden universiteiten tegenstanders van de vrouw en verklaren haar onmondig.

Een vrouw die zich openlijk verzette tegen de opkomende minachting van vrouwen was Christine de Pisan (1364-1430). Voor haar was het zeker dat de wereld werd geregeerd door onwetendheid. Met talloze boekwerken kreeg zij toegang tot Franse en Bourgondische vorsten. Hiermee trachtte zij invloed uit te oefenen op een goed landsbestuur, het opheffen van de burgeroorlog en een rechtvaardig verzet tegen de invallende Engelsen. Haar boek *Livre des fais d'armes et de chevalerie* werd een standaardwerk voor militairen. Nog kort voor haar dood, werd zij intens gelukkig met de komst van Jeanne d'Arc.

De mannen namen nadien het bestuursrecht geheel over. De Italiaanse jurist Baldus de Ubaldis (1327-1400) verklaart openlijk dat vrouwen niet geschikt zijn om recht te spreken en te regeren. Zijn belangrijkste argument is dat de vrouw te lichtzinnig is en geen wapens kan dragen. In het Heilige Roomse Rijk en aangrenzende gebieden gold het zwaardleed, dat inhield dat alleen het grondgebied met zekerheid alleen door mannen verdedigd kon worden. Na 1328 kon in Frankrijk een vrouw geen regerend koningin worden, alleen een regentes. Pas in de achttiende eeuw ontstaan damesorden als een vernieuwde vorm van waardering. Dit zijn Orden van Verdienste, dus geen samengestelde orde als groep of obediëntie. Zo worden vrouwen en mannen in de twintigste eeuw gelijkwaardig geridderd. Zij ontvangen een ridderorde. Dit is een medaille zonder ritueel of ridderslag.

Het Koninkrijk der Nederlanden is een van de weinige landen waar vrouwen een ridderslag kunnen krijgen met de titel ridder, dit gebeurt met de ontvangst van de Militaire Willemsorde.

¹ De Maesschalk 112, 117.

Een ridderslag wordt als een bijzonder ritueel ervaren. Op de Universiteit Mary Hardin-Baylor worden vrouwelijke studenten met een ridderslag beloond en zo voelen zij zich meer emotioneel met het instituut verbonden.² Cadetten van de Militaire Franse Academie worden na hun afstuderen als officier met het zwaard geridderd. Carnavalsverenigingen en wijn experts ridderen ook en voegen aan hun groep exclusiviteit toe, met enige humor wordt de begunstigde tot chevalier verheven.

Opvallend zijn de rituelen van de vele niet erkende orden die hun ridders en dames met de accolade/ridderslag in hun orde opnemen, terwijl vele door de staat erkende orden mannen wel en vrouwen niet met de ridderslag waarderen.

De diversiteit van niet erkende ridderorden is niet bedoeld voor dit onderzoek, er is getracht gericht te zoeken naar een ridderlijke onderscheiding van vrouwen in een orde die gelijkwaardig is aan de mannelijke ridders. Vanuit de fragmentarische documentatie is een opzet gemaakt de begrippen krijger ruiter, dienstknecht ridder en dame in orden te plaatsen waarbij begrippen zoals ridderslag en ordetekenen ridderlijke onderscheidingen zijn die ook vrouwen toekomen.

De zoektocht zal altijd aangevuld kunnen worden met nieuwe informatie, hierdoor is deze Nieuwsbrief verre van volledig. Het internet met Wikipedia is een onmisbare bron gebleken, naast de aangegeven literatuur, waarin soms het nodige ontbreekt. Ook de auteurs van *Burke's Peerage & Gentry* zijn niet volledig met de slechts tien vermeldingen van Ladies Orders zonder zich te verdiepen in Woman Knights.

Deze studie is net als de voorgaande Nieuwsbrieven bedoeld een aanvulling te zijn in bibliotheken van waaruit verder gewerkt kan worden en de schrijver staat open voor correcties en toevoegingen.

Dank aan Floris de Boer voor zijn gedegen aanvullingen en verbeteringen.

Amstelveen mei 2023

Albert de Bruijn

² Een Christelijke universiteit in Texas gericht op een christelijke levensstijl.

Inhoud

Inleiding.....	3
1. Algemeen.....	6
2. De Ridderlag, omgording, accolade en bewapening.....	10
3. Van vuistslag tot koninklijk festijn.....	11
4. Ridderorden in de 19 ^e eeuw.....	15
5. De Dames.....	16
6. Vrouwen als aanvoerder zonder ridderlag.....	18
7. Ridderlag en Accolade.....	21
8. Vrouwen en de ridderlag.....	26
9. Vrouwen in Ridderorden, vrouwelijke ridders.....	35
10. Damesorden tussen 1400-1800 en gemengde orden.....	37
11. Damesorden in Europa en de latere overgang naar de Orde van Verdienste...41	
12. Klein overzicht van landen zonder specifieke damesorden.....	51
13. Damesorden als verbintenis, verdienste en huisorde.....	55
14. Literatuur.....	60

1. Algemeen

Deze studie omvat de ridderslag en ridders en gaat over mannen en vrouwen die als ridder gezien kunnen worden. Een aantal beroemdheden die een ridderslag ontvingen worden nader beschreven. Daarnaast richt het onderzoek zich op voorbeelden van vrouwelijke ridders.

Wat is een ridder en wanneer ben je een ridder? Wat is de plaats van een ridder in deze tijd? In 2020 worden nog zes ridderlijke geslachten in Nederland aangegeven.³ De ridders zijn verenigd in ridderschappen.⁴ Het blijft een uitzondering een vrouw een ridder te noemen al heeft zij de ridderslag ontvangen. Het vastgestelde vrouwelijk equivalent van ridder is jonkvrouw, maar hoe zit het met de vrouwen die tot ridder zijn geslagen? De naamgeving die bij de ontvangst van zgn. "lintje" aangegeven ridderorde gehanteerd wordt: "*een ridder in de orde van Oranje Nassau of de Nederlandse Leeuw*" is maatschappelijk aanvaard, je bent dan geridderd naar algemeen gebruik.

In het Nederlandse adelsrecht is geen vrouwelijke benaming van ridder te vinden, vreemd want zij hebben wel bestaan in de Militaire Willemsorde. De gelijke rang van ridder wordt als dame aangegeven. Dit geldt weer niet voor buitenlandse ridderorden omdat er alleen in de hoogste rangen van Engelse Ridderorden de titel dame toegekend wordt. In het Nederlandse decoratiestelsel van lid tot grootkruis komt de titel dame niet voor. In Nederland is een tot ridder geslagen vrouw *ridder* en in het ritueel is ook zij met de riddereed verbonden;

Ik zweer, mij als een getrouw en wakker ridder te zullen gedragen. Mijn leven altoos te zullen feil hebben voor koning en vaderland en door al mijn vermogen mij steeds trachten waardig te maken de onderscheiding mij door de koning toegestaan, zo waarlijk helpe mij God Almachtig.

De uitzondering hierop is de toekenning van de Militaire Willemsorde (MWO) aan het Korps- vaandel van een dapper krijgsmacht onderdeel, dat sinds 1849 dertien maal is verleend.

De uitwerking in het latijn "van de vrouwelijk eques "(ridder, ruiter) is *equitissa* in het Frans *chevalière en chevaleresse*. Vrouwelijke soldaten werden *militissa* genoemd het woord voor vechtende ruiters. Een bijzondere groep waren de *equitissa*, vrouwelijke kanunniken die in een klooster leefden in (Belgisch) Brabant, in het St. Gertrudeklooster te Nivelles. Ten tijde van de 17 eeuw ontvingen zij na een periode van drie jaar voorbereiding een ridderslag van een ridder.⁵ Een duidelijke bron hierover is in het kerkelijk archief niet te vinden opmerkelijk is de terugkeer van geestelijken als ridders.

De scheiding van ridder en dame zal uit de hoofse ridderscultuur gevoed blijven waar waarden en ideaal in het ridderschap centraal stonden of benadrukt werden door de

³ <https://creativesaplings.com/nl/ridder/> 2020, Noord-Nederlandse adellijke families | Adel | Hoge Raad van Adel. Voorbeelden; Bosch van Rosenthal, Von Devivere, De van der Schueren, Huyssen van Kattendijke.

⁴ Ridderschap Gelderland inzet voor goede doelen, daarnaast nog 4 ridderschappen verder in Friesland, Zeeland, Groningen en Holland.

⁵ <https://stanislavs.org/OldPages/oldboard/messages/808.html>

ridderwijding met als voorbeeld de strijd van St. Michael of St. Jacob?⁶ Huizinga schrijft over persoonlijke eierzucht en roemzucht bij uitingen van eergevoel en hoogmoed bij de Renaissance mens. Was het een natuurlijke zaak, de vrouwen het zwaard te onthouden en de ridders verheffen voor een esthetisch ideaal met vroomheid en deugd dat diende voor een hogere levensvorm? Verhalen over te bestrijden draken en het verlangen van ridders naar eerbewijzen en bewondering van jonkvrouwen na een gevoerde strijd positioneerde beide geslachten.⁷ Le chevalier servant en de opgelegde rol van de vrouw.

In Nederland wordt de ridderslag aan mannen en vrouwen geven als een militaire onderscheiding in de Willems Orde die in 1815 na de slag bij Waterloo door koning Willem I is ingesteld. In de ceremonie wordt de eed afgelegd, het ridderkruis opgespeld en daarna volgt de ridderslag. Dit is een klap op de linker schouder met de vlakke hand, er komt geen zwaard aan te pas. Deze decoratie kent uitsluitend de klassen van Ridders in IV en III met in klasse II de Commandeurs en in I de Grootkruisen.

De titel dame komt vanaf de twaalfde eeuw in Frankrijk voor waar de echtgenotes van een leenheer of landsheer of vorst zo genoemd werden. De vrouw van een schildknaap werd toen *damoisselle* genoemd. In Engeland is *dame* een wettelijke titel van de vrouw van een knight of baronet of een draagster van hoge ridderorden.⁸ Echtgenotes van de knight bachelor ontvangen geen titel want een dame bachelor bestaat niet, zij kunnen slechts andere onderscheidingen ontvangen. Het ridderen tot knight bachelor stamt uit de dertiende eeuw en is in rang lager dan de ridders uit de ridderorden. In het Engelse koninklijke decoratiestelsel, wordt de eretitel van ridderschap als knight bachelor toegekend als individuele beloning zonder plicht.

In Nederland wordt de titel dame alleen verleend in ridderlijke orden. Tot de zeventiende eeuw ontving de vrouw van een ridder in Engeland automatisch de titel dame, nadien werd dit lady.

De koningin van Engeland, kroonprins of plaatsvervangers decoreren in de UK met de ridderslag.⁹ Behalve de grootmeester moeten zij ook tot ridder geslagen zijn anders kan dit niet tot uitvoer gebracht worden. Met het zwaard volgen twee slagen, eerst rechts daarna links. Vrouwen kunnen in dit decoratiestelsel uitsluitend de titel dame ontvangen zonder ridderslag. In de Orde van de Kousenband en de Distel ontvangen zij de titel lady. De titel dame geldt als equivalent van ridder in Engeland en is pas in 1917 officieel ingevoerd.

Nederlandse Ridderfamilies sterven uit want de opname in de adel van Nederland is sinds 1848 niet meer mogelijk, uitzondering hierop zijn de leden van het Koninklijk Huis. Adellijke families ontmoeten elkaar regelmatig en huwelijken tussen adellijke lieden vormen geen uitzondering. Als ridderlijke families elkaar verheffen volgt er geen registratie in het adels register meer. Vanaf de periode na de bezetting door Napoleon begin 19^e eeuw bestaan er nog 232 geregistreerde ridderfamilies in België. In Duitsland, Frankrijk, Portugal en Spanje bestaan wel erfelijke ridderschappen in orden die worden overgedragen of toegekend wegens bijzondere verdiensten. In België verheft de kroon voor een bijzondere

⁶ Huizinga geloofsvoorstellingen worden in de ban van het ridderidee geboren, 59, 62, 65, 66.

⁷ Keen 295.

⁸ Oosthoek Encyclopedie.

⁹ Koningin Elizabeth II is na haar overlijden op 8 september 2022 opgevolgd door koning Charles III.

verdiene een persoon tot ridder of burggraaf en volgt opname in de Belgische adel. Een voorbeeld hiervan is de astronaut Frank de Winne die in 2004 deze eer ontving. In 2021 werden zes vrouwen en mannen in de adelstand tot barones en baron verheven.

Het Angelsaksische systeem kent grofweg drie vormen. Het ridderen als knight bachelor, of hoger the knight baronet als een erfelijke rang en de opname in de hoge koninklijke orden. Dit kan een lidmaatschap in the Order of the Garter, The Order of the Thistle, the Order of the Bath en the Order of St. Michael and St. George zijn als vier van de hoogste ridderorden. De orden van verdiensten zijn: The Order of Merit, the Royal Victorian Order, the Most Excellent Order of the British Empire. In the Order of the Garter worden slechts vierentwintig gewone leden toegelaten. Op 1 januari 2022 zijn vroegere Prime Minister Tony Blair en Camilla Parker Bowles in deze hoogste ridderorde in het Verenigd Koninkrijk opgenomen. Prinses Beatrix en koning Willem Alexander zijn ook aan deze orde verbonden. In Engeland ontvangen de verheven dames aldus geen ridderslag wel een kousenband. Deze wordt niet door dames zoals bij mannen onder de linker knie gedragen, maar om de linker arm. Zij worden na hun onderscheiding aangesproken met dame gevolgd door hun voornaam, mannen met sir en hun voornaam, de echtgenotes van een sir dragen de titel lady. De titel Dame is niet erfelijk. Camilla Parker Bowles is wegens haar hertogelijke titel en echtgenote van de koning van Engeland een Royal Lady of the Most Noble Order of the Garter. Camilla is na de dood van koningin Elizabeth II verheven tot the Queen Consort.

Mannen en vrouwen in Ridderlijke Orden zoals the Sovereign Order of St. John, de Orde van Malta, de Orde van St. Lazarus, hebben in hun hoge rangen de titel Knight of Dame. Deze orden worden niet staatsrechtelijk verleend en kennen geen officiële aanspreekvorm van sir of dame. In deze orden zijn verschillende graden die gaan van Member tot de hoogste rang onder de Grootmeester the Knight/Dame Grand Cross. In de omgang worden de titels in de correspondentie en op plechtigheden bij benoemingen gehanteerd.

De Orde van Malta kent rechtsridders als hoogste rang en dames en ridders van Magistrale Gratie. De rang voor dames is sinds 2008 ingesteld. De voorwaarde tot toetreding is wel een rooms-katholieke geloofsovertuiging, maar voor vrouwen is adellijke afkomst niet meer

verplicht. Daarnaast bestaan de rangen van ridders van obediëntie, de ridders van eer en devotie en de dames in een aparte afdeling. In de andere orden zijn de rangen; rechtsdames of ridders (van justitie) en dames en ridders van genade (niet van adel), ook ridders van devotie genoemd. De Johanniterorde neemt uitsluitend protestantse adellieden op en staat alleen open voor adellijke echtgenotes. In de Johanniterorde zijn de hoogste rangen: landcommandeur, erekapittelridder of erekapitteldame, daarna volgen rechtsridder of rechtsdame. Ridders en dames zijn samengegaan in een convent.

Afbeelding boven.

Prinses Beatrix ontving in 1960 grootkruis in de Soevereine Orde van Malta een uitzonderlijke onderscheiding van deze orde die toen uitsluitend uit rooms-katholieke mannen bestond.

Er zijn verschillen tussen de titel ridder van geboorte, (de bekende van Rappard) met de telgen uit de zes adellijke geslachten¹⁰, of de verkregen titel van het als ridder opgenomen worden in een ridderorde met of zonder een adellijke afkomst, horende bij de eerder genoemde rechtsridders. Zo is het ook mogelijk als ridder van genade (geen adel) in een ridderorde opgenomen worden of tot ridder worden benoemd in een koninklijke ridderorde, in de volksmond "*het lintje*" genoemd.

Om het onderscheid te vergemakkelijken wordt ook de benaming *Ridderlijk Orden* voor de Orde van Malta, de Johanniterorde, de Orde van het Heilig Graf, de Duitse Orde, Orde van St. Lazarus en de Soevereine Orde van St. Jacob in Holland gebruikt, hoewel historici hierover van mening verschillen en soms ook deze gezelschappen ridderorden noemen. De toevoeging geestelijke ridderlijke orden brengt geen verduidelijking en is uit de periode van de kruistochten afkomstig. De Duitse Orde kende in de middeleeuwen als hoofd een Commandeur met onder zijn gezag de ridderbroeders, verder ook de broeders en zusters als werkers en geestelijken. Opgenomen dames kent deze orde niet, de verbonden religieuze zusters en priesters zetten zich in voor liefdadigheid.

De Orde van het Heilig Graf kent 35.000 ridders en edelvrouwen in zestig landscommanderijen. Het is een rooms-katholieke orde die inzet met liefdadigheid voor goede doelen in het Heilig Land, katholieke instellingen, onderwijs, kloosters en hulpverlening in nood. In Nederland zijn er 360 ordeleden. De orde staat onder bescherming van het Vaticaan.

Staatsorden zijn in Nederland de Willemsorde, de Orde van de Nederlandse Leeuw en de Orde van Oranje Nassau. Hierin zijn als rangen het Grootkruis, Commandeur, Officier, Ridder en Lid vastgesteld. Grootkruisen worden verleend aan vorsten of staatshoofden. De verleende draagtekens door het Rode Kruis, dapperheidsmedailles, het Elfstedenkruisje of het Vierdaagse kruis zijn niet aan een orde verbonden, zij staan wel in de lijst van de door de staat erkende onderscheidingen. Ik verwijs hiervoor naar de lijst van draagvolgorde van de Nederlandse onderscheidingen.¹¹ In België is een aan vrouwen verleende hoge onderscheiding de Kroonorde waarbij Annie Cordy als actrice en zangeres als een te noemen voorbeeld benoemd werd tot Commandeur en de titel barones ontving. De Kroon verleent voor verdiensten adeldom en in België bestaan er hierdoor ongeveer 1200 adellijke families. Door de afschaffing van het te verlenen adeldom zijn er in 2000 in Nederland 294 families gemeten.

In het Verenigd Koninkrijk bestond tot 1958 the House of Lords uitsluitend uit hertogen, markiezen, graven en baronnen.¹² Nadien werden ook vrouwen toegelaten waaronder barones Thatcher en in 1999 werden erfelijke peeresses verkiesbaar voor het Hogerhuis.

¹⁰ Bekende dwarsliggende burgemeester uit Gorinchem. L.R.J. Ridder van Rappard. In Nederland bestaan nog zes ridderlijke geslachten.

¹¹ <http://www.lintjes.nl/downloads/speldregels.pdf>

¹² Life Peerages Act 1958, toegelaten werden barones Llewelyn Davies van Hastoe, Baroness Janet Young.

Met de Lords Spiritual (Woman) Act 2015 kunnen voortaan vrouwen zich tot bisschop laten wijden in de Anglicaanse kerk. Margaret Thatcher was tot 2013 drager van o.a. the Order of the Garter, the Order of St. John en the Order of Merit, met de in het buitenland verkregen onderscheidingen.

2. De Ridderslag, omgording, accolade en bewapening.

Het ritueel van ridderslag is gebaseerd op de eed van trouw. In de vroeger tijden ontstond dit uit de verhouding van leenman tot leenheer. In de geestelijke ridderorden bevatte dit ook de belofte in een strijd voor godsdienst en zedelijkheid. Het verbreken van deze belofte gold als een misdaad en werd streng gestraft. Het recht om te ridderen was iedere ridder gegeven. Toch werd dit eerder aan de vorst overgelaten. Opmerkelijk genoeg waren deze

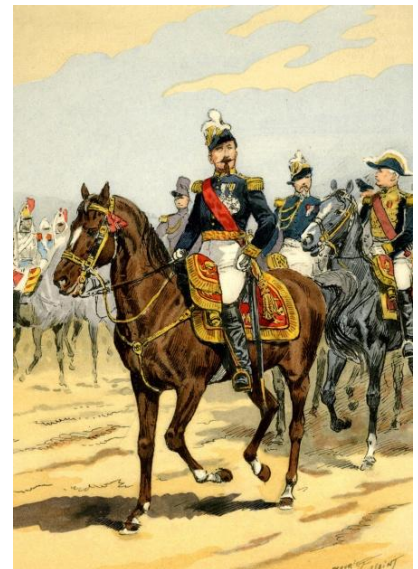
vorsten vaak zelf geen ridder. Ook bisschoppen voerden de ridderslag naar believen uit om ridders aan zich te binden. De periode waarin vorsten bisschoppen benoemden leidde tot ongenoegen van de paus en tenslotte eindigde dit in een Investituurstrijd waarin de paus won en dit recht de vorsten ontnomen werd.

Afbeelding: de ridderslag door bisschoppen die veelal landsheer waren in Duitsland hanteerden veelvuldig dit ritueel.

De aartsbisschop Adelbert van Bremen ridderslag koning Hendrik IV, koningen werden geridderd door hoge adel. Hendrik VIII van Engeland ontving de ridderslag van graaf

Arundel en Hendrik IV van Frankrijk van de hertog van Sully.

De voorloper van de ridderslag is de zwaardomgording. Dat ritueel was niet verbonden met ridderschap, maar een uiting van de intrede van een 15-jarige jongeling in de volwassenheid en afkomstig is uit een Germaans ritueel.¹³ Na de ontvangst hiervan en het dragen van het zwaard was hij beschermd in de strijd. Voordat de omgording plaats vond droeg de toekomstige ridder het zwaard aan een lus over de schouder.¹⁴ Na de omgording werd het zwaard aan de gordel bevestigd.¹⁵ Dit oude gebruik is terug te vinden in het huidige decoratiestelsel. De grootlinten en het gedragen koppel bij de Engelse officieren over het uniform zijn hiervan afgeleid.

Afbeelding.

Keizer Napoleon III draagt het lint van de Orde van het Legioen van Eer en zijn sabel aan de omgording.

¹³ Huizinga 78 een ethisch en sociaal uitgewerkte puberteitsritus.

¹⁴ d'Artillac Brill, ridderitueel, 9.

¹⁵ Meijer 24.

In de dertiende eeuw ontstaat de ridderslag als ritueel met het zwaard of de gegeven klap met de vlakke hand in de nek om zo de band tussen meester en dienaar aan te geven. Kritisch gezien wordt de onderdanigheid zo met een eer vergoed.

Voor het tot ridder slaan bestaat het Franse woord *acolade*, afkomstig van *acolée* dat weer afgeleid is van het Latijnse *ad collum* en betekent tegen de hals.¹⁶ Met de romantische verbeelding is het een slag die de ridder zonder eerverlies ontvangen kan. Opvallend is dat Te Winkel in zijn onderzoek naar het ridderwezen geen ridderslag met de hand heeft gevonden in de Middelnederlandse romans, wel in Franse. De overgenomen handslag bij de Willemsorde is hierdoor moeilijk te herleiden want er is hierover geen bron te vinden. Dat veel ridders op het slagveld tegelijk met halsslag geridderd werden was een praktische uitvoering van het ridderschap en een beloning vooraf.

Afbeelding de vuistslag.

De ridderslag symboliseert dat dit de laatste belediging was die de ridder op aarde mocht doorstaan, een handeling afgeleid van de vernederende kinnebakslag die Christus in zijn laatste dagen van de hogepriester Annas moest ondergaan.¹⁷

De ridderwijding vindt plaats in de kerk na een retraite en een reinigend bad gevolgd door de inzegening van het zwaard. De zwaardslag en daarna het aangespen van de sporen in de kerk is een uitbreiding van dit ritueel in de plechtigheid van het ontvangen ridderschap. De *ritterslag* was de *acolade*. Later is dit woord voor de omarming en ontmoetingskus in gebruik geraakt. De afsluiting van de ridderwijding als *acolade* was de omarming en de ridderkus. Als een vorst de ridderslag verleende konden ook niet ridderboortigen tot de adel toetreden, dit was niet het geval als de ridderslag werd uitgevoerd door een buitenlandse vorst of andere ridder.¹⁸ De verheffing tot ridder gold voor altijd, maar o wee als de ridder aan de zeven hoofdzonden schuldig bevonden werd dan werden wrede straffen toegepast eindigend in de dood of verbanning. In ridderlijke orden (Malta of St. Jan) golden zware straffen en smaad, volgde met uitwerping, maar er werd geen doodstraf uitgevoerd.

3. Van vuistslag tot koninklijk festijn .

In de 13^e eeuw was het niet ongewoon te betalen voor het te ontvangen ridderschap. Vorsten of hun zonen die tot ridder verheven werden betaalden kosten aan een stad. Omgekeerd gebeurde het ook dat zij vergoed werden in de onkosten van feestelijkheden. Rooms-koning Willem II, een koning die door zijn strijd om de Duitse troon voortdurend in geldnood verkeerde vroeg in 1245 aan de inwoners van Haarlem een bijdrage van twintig

¹⁶ De geridderden in de hoge Franse orden; de Orde van St. Michael en de Orde van de Heilige Geest ontvingen met het zwaard een *acolade*.

¹⁷ K. 416 de tijdstroom, Moll 234

¹⁸ Janse 83

pond.¹⁹ Rijke vorsten ondergingen een uitvoerig ritueel in kerk dat eindigde in een groot feest met maaltijden die dagen duurden.

In tijden van oorlog ging de ridderslag sneller. Keizer Karel V riep zijn strijders na de overwinning in Saksen alleen maar “*Todos Caballeros*” toe en allen werden zo geridderd.

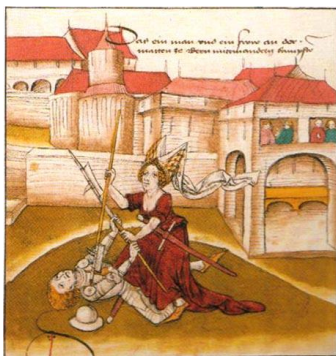
In Duitsland bleef lang de ridderslag bestaan tot de laatste gekroonde keizer was afgetreden. Maximiliaan van Oostenrijk, een Gulden Vlies Ridder, ridderde honderd ridders tijdens zijn kroning. Hertog Jan I van Brabant heeft velen tot ridder geslagen voor een toernooi of veldslag, ook Floris V ontving zo zijn ridderschap. Helaas zijn er uit de dertiende en veertiende eeuw uit Lage Landen maar weinig bronnen over het ridderen te vinden.

In het huidige decoratiestelsel in België en Spanje wordt het ridderen gezien als de verheffing in de adel van dat land, de zwaardslag is echter vervangen door met het verlenen van een draagteken.²⁰

Afbeeldingen; de omgording zwaardslag, het aansporen, de gelofte, de accolade en de heraut.

De riddereed bracht de vrouw uit de vergetelheid en gaf haar achting en waardering. Er ontstaat een gedeelde taak in de bescherming van de godsdienst en de zwakken. De dames voeren hun taak in liefdadigheid uit. Vrouweneer vormde zich in het ridderideaal en tevens de daaruit voortvloeiende hoofse liefde. De verhouding was duidelijk, de sterken moesten de zwakken beschermen. Ridders waren sterk, maar vrouwen deden het werk en van een ridderslag voor vrouwen was geen sprake. Er waren uitzonderingen, de vrouwen die het zwaard hanteren worden in volgende hoofdstukken besproken.

¹⁹ Te Winkel 113, 114, Floris V vroeg de inwoners van Lieden 10 pond in 1266 als hij ridder werd. (1277)

²⁰ De Coach van het Spaanse voetbal elftal Del Bosque werd als wereldkampioen in 2011 markies.

Links: een afbeelding uit een Zwitserse kroniek 15^e eeuw de vrouw verdedigt huis en haard en verweert zich met een lans tegen een strijder met hellebaard. Opvallend is haar positie die ervaring in vechten aangeeft, de liggende persoon delft duidelijk het onderspit. Rechts: edelvrouwen van het Heilig Graf. Oppericht in 1868 een voortzetting van de in 1099 ingestelde kanunniken van het Heilig Graf.

Historische ridderorden zoals de Johanniterorden en de Duitse Orde nemen ridders met een ridderslag in hun midden op. De Orde van kanunniken van het Heilig Graf, ingesteld in 1099, nam pelgrims op die zich in Jerusalem tot ridder lieten slaan. Naast kanunnikessen die ook in de twaalfde eeuw zijn ontstaan zijn er ridders, zusters en edelvrouwen van het Heilig Graf. Oorspronkelijk vormden de gelovigen de orde nadat zij door de franciscaan gardiaan tot ridder werden geslagen. Naast deze ridders bestonden er tot 1874 de kloosterorde met reguliere kanunniken van het Heilig Graf en de nu nog bestaande reguliere kanunnikessen van het Heilig Graf. Hun taak was goede werken in Jerusalem te verlenen en in Europa pelgrims opvang en verzorging te bieden. In 1868 is de orde heropgericht. De taak werd het katholieke geloof uit te dragen met verdieping van het geloofsleven. Verder zich in te zetten voor caritas, culturele en sociale projecten in het Heilig Land te ondersteunen. De ridderlijke orde is een beloning voor verdiensten en omvat vele prominenten uit Nederland. Drie Belgische koninginnen ontvingen de onderscheiding Dame Grootkruis, te weten Fabiola, Paola en Mathilde. Uitsluitend mannelijke leden ontvangen een ridderslag.

Naast ridderorden met een geestelijk ideaal al of niet verbonden met hospitaalzorg verschijnen in de veertiende en vijftiende eeuw vorstelijke ridderorden die tot doel hebben belangrijke ridders zo sterk mogelijk aan de vorst te binden met zware belofes. Dit hield meestal ook in dat de verbonden ridders zich niet aan andere vorsten met een ridderorde konden verbinden. Aanzienlijke betalingen bij toetreding tot de orde zorgden voor forse inkomsten. Een gerespecteerd vorst had zijn eigen ridderorde. Voor de opname in de orde werden tijdens een investituur de oude rituelen toegepast. Zo bouwden koningen en keizers een systeem op met hoog geclassificeerde ambtsdragers, die de orde bestuurden als de kanselier, thesaurier en een griffier. Vrouwen werden niet in een koninklijke ridderorde opgenomen. De ridderorde was vaak een verbintenis zonder nadrukkelijk ridderideaal en *Huizinga* noemt dit in voorkomende gevallen *ijdele waan in een fraai en leugenachtig spel*.²¹ Koningen hanteerden met deze gesmede band niet zelden om een oorlog te beginnen.

²¹ Huizinga 89.

Afbeeldingen van de massale ridderslag. Links de Franse koning Karel VII verheft vele ridders in de strijd tegen de Engelsen. Rechts Garcia Fernandez (938-995) bekend uit legendes van middeleeuws Castilië riddert vele dienaren met de ridderslag. De weergave is echter een ritueel dat niet overeenkomstig met de gewoonte uit die tijd een zwaardslag werd toen niet gegeven.

De Soevereine Militaire en Hospitaal Orde van Sint-Jan van Jeruzalem van Rhodos en van Malta kent sinds 2008 toegetreden dames in de orde en werkt samen met Johanniterorden waarin dames ruim vertegenwoordigd zijn. Dames ontvangen bij de admisie in de Johanniterorde op de ridderdag de ridderslag met drie slagen op de linker schouder. In de Johanniterorde kunnen dames de rang van commandeur ontvangen die vereist is voor een functie in het kapittel. Princes Beatrix en koning Willem Alexander zijn afgebeeld als erecommandeurs nadat zij eerder door Prins Bernard, destijds de landcommandeur tot ridder geslagen zijn.²²

De Investituur en opname in de Orde van het Gulden Vlies ging ook gepaard met een ridderslag, de eed, het omhangen van de keten en de broederlijke kus.²³ De door Lodewijk XI gestichte Orde van St. Michael (1469) een koninklijke Franse tegenhanger van de Bourgondische orde was in feite een kopie van de statuten van het Gulden Vlies. De opname in deze orde zal ook met een ridderslag hebben plaatsgevonden. Als toegekende eer mochten de ridders de keten dagelijks dragen. Helaas heb ik geen afbeelding van een ridderslag in deze Orden kunnen vinden om dit te bevestigen.

Deze Orde is een aantal malen als de *Orde van Michel en de accolade* vermeld die uitgereikt werd aan verdienstelijke Nederlanders. Deze term is niet opgehelderd. Zij werden allen wel betiteld als *chevalier de l'orde du roi* om de binding met de Franse koning duidelijk aan te geven, naast de dragers van de Orde van de Heilige Geest die *chevaliers des ordres du roi* genoemd werden. Voor het ontvangen van de belangrijke Orde van de Heilige Geest was een eerdere uitreiking van de Orde van St. Michael verplicht. De koning ontving door de dubbele verbintenis aanzienlijke inkomsten.

Dat de ridderslag in Frankrijk in de zeventiende en achttiende eeuw nog een belangrijke plaats had toont de opname in de Koninklijke en Militaire Orde van de Heilige Lodewijk opgericht in 1693 door de koning Lodewijk XIV als een ridderorde opgericht in rang onder de Orde van de Heilige Geest.

De omstreden Henry van d' Arnley formeel door de Schotten tot koning benoemd zonder macht was gehuwd met koningin Maria Stuart Hij werd door de Franse koning Charles IX geridderd met de Orde van St. Michael. Al eerder waren er Frans Schotse banden gesmeed. Zoals toen vaker voorkwam een duidelijk onderdeel van de machtspolitiek in die tijd.

²² Honderd jaar Johanniterorde in Nederland 58.

²³ Investituur Brussel 1679 door prins van Manimes –Isenguien. 136.

Afbeelding links; een detail van de accolade verleend door de koning bij de toekenning van de l'ordre royal et militaire de Saint Louis. Die in 1693 is opgericht. Rechts; Henry d 'Arnley met de schelpenketting.

De ceremonie wordt geïllustreerd in een gobelin (Versailles) uit 1710 met de koning Lodewijk XIV die de ridderslag geeft voor opname in de Orde van Saint Louis. In 1830 werd de orde door de burgerkoning Louis Philippe opgeheven.

4. Ridderorden in de 19^e eeuw.

Ontvangers van de door Lodewijk Napoleon ingevoerde nieuwe de Orde van de Unie in 1806 en de daarna uitgegeven keizerlijke Orde van de Reünie door Napoleon Bonaparte kregen geen ridderslag. K. (pseudoniem) beschrijft dat Napoleon Bonaparte onder de indruk was van de ridderslagen in de veroverde delen van het Duitse rijk. Hij wilde dat ridderslagceremonie behouden, die aangegeven was *als der Ritterslag der Dalbergen*, voortaan verleend werd uit naam van de Franse keizer.²⁴ De door hem ingestelde Orde van het Legioen van Eer was in opzet militaire orde met pensioen en beschikbaar voor alle rangen en standen. Het versiersel was gemaakt met vijf armen en hierdoor werd gebroken met de traditionele vierarmige kruisen die het draagteken waren in de ridderorden van het ancien régime. De onderscheiding werd verleend aan legionairs, officieren, commandanten en grootofficieren. In de loop der tijd zijn hierin door de opvolgende vorsten van Frankrijk wijzigingen gekomen. Opname van vrouwen in de Orde was voor Napoleon I mogelijk, hij beloofde onder andere verpleegkundigen met het Legioen van Eer.²⁵

Ook koning Lodewijk van Holland stichtte een orde. Aan deze orden was een ritueel verbonden. De op te nemen ridders zwoeren de eed op de bijbel en kregen uit de hand van de

²⁴ K. De Tijdstroom 1862, 2e dl. 418. Leden van het geslacht der Dalbergen kregen sinds keizer Maximiliaan allen bij een kroning een ridderslag. Deze ridderslag bleef beperkt tot de Duitse gebieden.

²⁵ Virginie Chesquièrre, Marie-Jeanne Schelling en soeur Anne Biget.

koning de versierselen, die op een gouden schaal aangeboden werden tijdens een grote ceremonie met vele gasten in weelderige kledij.

Opname in de orde betekende een sterke binding aan de vorst. Dit bracht hem in conflict met zijn broer de keizer. Een eenvoudige decoratie zag de keizer niet als bedreigend want zelfs de Orde van het Legioen van Eer was voor hem geen ridderorde maar een nationaal instituut.²⁶ Maar een verbintenis die niet expliciet aan de keizer toebehoorde was voor hem onaanvaardbaar. De door zijn broer ingestelde twee orden *de Koninklijke Orde der Unie en de Orde van Verdiensten* ging Bonaparte dus te ver en hij verbood de orden in 1811. Er kwam de keizerlijke orde van de reünie.

Na de nederlaag van Napoleon kwam de nieuwe koning van Nederland Willem I. Hij voerde in 1815 de *accolade* als ridderslag in die werd uitgevoerd met de hand uitgevoerd bij de toekenning van de Willemsorde. De onderscheiding als ridder werd verleend voor dapperheid in oorlog. De ridderslag werd uit de middeleeuwen overgenomen en de uitvoering hiervan was eenvoudig. Generaals en zelfs buitenlanders mochten ook de onderscheiding verlenen.²⁷ Naast de onderscheidingstekens kon ook voor betoonde dapperheid een eresabel door de Nederlandse vorst uitgereikt worden als bijzondere verdienste.²⁸

5. De Dames

De in de literatuur aangegeven “ridderlijke “ vrouwen worden als “dames” aangeduid en hebben een heroïsche geschiedenis. Hebben zij bestaan of bestaan zij heden ten dage en zijn zij in Nederland of elders aanwijsbaar?

Met bekende voorbeelden en keren we terug in de geschiedenis van Frankrijk waar het optreden van Jeanne d’ Arc (1412-1431) tot ieders verbeelding kan spreken. Jeanne was niet geridderd door Karel VII en volgde haar goddelijke opdracht. Zij voerde het leger aan en of zij met de Engelsen gevochten heeft blijft verbeelding. Soms is zij afgebeeld met een zwaard, andere afbeeldingen tonen een vaandel.

Jeanne d’ Arc in een van de zeldzame afbeeldingen van haar.

Een afbeelding van Jeanne d’ Arc tijdens haar leven gemaakt, door een klerk van het Parijse parlement in 1429. Jeanne te zien met zwaard, in vrouwelijke kleding en een vaandel met de inscriptie IHS, de eerste drie letters van Jezus in het Grieks.

Registratie

Ridderdiploma’s bestonden niet in de middeleeuwen en deze zijn pas in de 19^e eeuw in gebruik geraakt. De documentatie van de ridders in ridderorden bestond wel in de 15e eeuw. Namen zijn bewaard gebleven, helaas niet volledig, documenten zijn soms door brand

²⁶ D’Artillac Brill 44.

²⁷ De Britse vlootvoogd Torrington (1768-1831) verleende de Militaire Willemsorde.

²⁸ In 1947 uitgereikt aan generaal D.D. Eisenhower

vernietigd.²⁹ Ook werd vaak een datering of een persoonsregistratie overgeslagen. Het ontvangen onderscheidingsteken en de bijkomende privileges waren voldoende voor het ridderschap. Daarnaast bestonden er in een orde plichten die met een rang verbonden waren zoals de taak van legeraanvoerder of het lidmaatschap van een kapittel. De versierselen en de bijbehorende kleding waren het bewijs.

Ridder is een veel gebruikte term voor een man.

Het woord knight is afkomstig van volger, dienstknecht. De niet-Angelsaksische benaming is

ridder, (ruiter). chevalier, cavalière, caballero, zijn respectievelijk Franse Italiaanse en Spaanse benamingen. In de vroege middeleeuwen was het de persoon afkomstig uit de ministerialen die een eervolle rang kreeg, die gekoppeld was aan het ruiterschap. Het woord werd ook gebruikt voor een hoge militaire dienstplichtige in een leger. Ridders waren aanvoerders zoals die beschreven zijn bij de moslim ridders *furusiyya*, de Griekse *hippeus* en de Romeinse *eques*, met een verkregen plaats in een hogere klasse. Hoewel de *Samourai* behoorde tot een hogere klasse is het niet juist hen als zwaardvechters op een lijn te stellen met de Europese ridders.

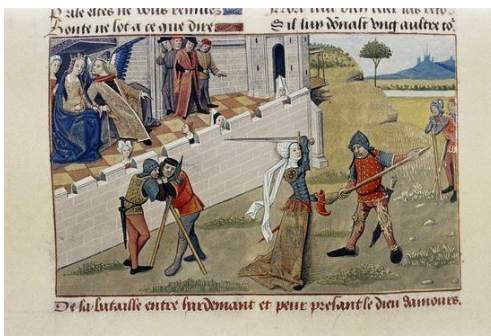
Toch waren het niet alleen mannen die konden vechten.

Afbeelding Lagertha (Schildmaagd Viking vrouw)

Een overzicht van vechtende vrouwen

Traditioneel waren ridders mannen, hun echtgenotes, dames, zaten tijdens een toernooi trots op de tribunes en hielden zich buiten de gevechten. Op deze beeldvorming waren nog al wat uitzonderingen, zoals Joane Agnes Hotot (geb. 1378) die getrouwd was met Richard Dudly. Zij nam deel aan toernooi waar zij de plaats van haar zieke vader had ingenomen.

De geschiedenis kent een aantal sterke vechtende vrouwen. In de middeleeuwse sagen van de vijfde en zesde eeuw komen Isolde en de oersterke Brunhilde voor. In de legenden wordt de Viking koningin uit Noorwegen Lagertha als schildmaagd veelvuldig genoemd. Zij zou grote legers aangevoerd hebben op de rooftochten naar het zuiden. Een ander voorbeeld is: Mathilde van Toscane (1046-1115) een van de machtigste vrouwen in Italië die heerste over een zeer uitgestrekt gebied. Haar steun aan de hervormingsbeweging in de Rooms Katholieke Kerk en aan de paus ten einde de keizer in de Investituurstrijd te verslaan

Het toernooi. Champion des dames (Martin le Franc boekverluchter te Rijsel 1440)

²⁹ Vele charters van het Gulden Vlies, weinig van de Orde van de Kousenband.

bleek onmisbaar. Haar man was de hertog uit Lotharingen, Godfried met de Bult, die een tijdelijk heerser over Holland was en volgeling van de keizer. Hierdoor stonden de echtelieden lijnrecht tegenover elkaar. Na zijn dood werd zij met pauselijke steun heerser over Toscane. Margaretha van Anjou (*Shakespeare's She-Wolf*) werd een legendarische heldenrol in de Rozenoorlog toebedacht, later worden hierover grote twijfels geuit.³⁰

Deze voorbeelden van heldhaftige vrouwen waren een gruwel voor conservatieve kerkbestuurders. De kerk had lange tijd grote invloed op de beeldvorming van ridders en vrouwen. In de Gregoriaanse hervorming werden in toenemende mate vrouwen als vijand van het zuivere geloof beschouwd. Zij waren de boze gesel en belast met de erfzonde van Eva. Deze kerkelijke invloed bood geen enkele gelegenheid voor strijdende vrouwen ridder te worden.³¹ Desondanks zijn er veel vrouwen geweest die zich heldhaftig in de strijd konden werpen. Ik speurde naar vrouwelijke strijders als aanvoerder, zonder de ridderslag of de benoeming tot ridder, maar wel als zodanig gedroegen.

Esther knielt voor de Perzische koning en kust de gouden scepter.

Rechts; Margaret van Anjou, *the Queen Knight*

ESTHER TOUCHES THE GOLDEN SCEPTRE.

6. Vrouwen als aanvoerder zonder de ridderslag van ridder

Voordat vrouwelijke strijders in de literatuur van de machtige laatmiddeleeuwse landen Duitsland en Frankrijk werden beschreven, bestonden er vanaf de achtste eeuw al vrouwelijke aanvoerders in de landen waar de Vikingen vandaan kwamen. In Zweden waren de vrouwen meer onafhankelijk dan in Noorwegen. De beeldvorming hierover is in de loop der tijd aan verandering onderhevig geweest waardoor het aangeven van bronnen over vechtende vrouwen moeilijk maakt.

³⁰ Janse (Jacoba van Beieren 246-247)

³¹ Duby, geschiedenis van de vrouw 22.

De schilder Badasare beeldt in 1883 Judith als ridder uit. De heldhaftige Judith onthoofd de Assyrische legerleider Holofernes en wint hierdoor de strijd. Zij toont op de afbeelding geen enkele vrees. In het Oude Testament worden in de hoofdstukken van de tiende eeuw v. Chr. de joodse vrouwen Judith en Esther als aanvoerder en strijders beschreven.

De Engelse Aethelfled van Mercia (870-918) was een heldhaftige legerleider in de strijd tegen de Denen. Als dochter van de beroemde koning Alfred de Grote volgde zij haar man Aethelred als koningin van Engeland op en is door vele schrijvers geroemd voor haar dapperheid.³²

Om een beeld te krijgen van verschillende vrouwen die als ridder optraden worden voorbeelden uit verschillende landen vermeld. Zoals een vrouw, die in de Italiaanse geschiedenis bekend is geworden als de heldhaftige Gaita van Lombardije die streed naast naar man, een Normandische huurling Robert Guiscard. Zij werd als rechtsridder beschouwd.

Petronilla de Grandmesnil, gravin van Leicester (+1212) echtgenote van Robert de Beumont werd beschermd door een maliënkolder. Zij vocht met schild en zwaard in de hand zij aan zij met haar man in 1173. In de opstand van de jonge Hendrik tegen zijn vader Hendrik II werden zij echter verslagen en gevangen gezet.

Richildis van Henegouwen de vrouw van Boudewijn VI van Vlaanderen nam deel aan de strijd tegen de Hollandse graaf Robrecht de Fries in de slag bij Kassel in 1071. Wapengeweld vormde een onderdeel van het dagelijks leven.³³

Eleonora van Aquitaine (1122-1204), getrouwd met de Franse koning Lodewijk VII begeleidde hem in de tweede kruistocht in volledige wapenuitrusting. Of zij zich in de strijd geworpen heeft is niet beschreven, hier is zij strijdend afgebeeld.

Johanna van Vlaanderen (1295-1374) wordt beschreven als een legeraanvoerder nadat haar man Jan van Montfort door de Fransen gevangen was genomen. In de strijd om Bretagne 1342-1343 wist zij de belegering van Johanna van Bretagne in de Bretonse successieoorlog te weerstaan. Jan van Montfort overleed in 1345 waardoor zij alleen de strijd om het hertogdom moest voortzetten. In de kronieken wordt zij vechtend op de barricaden in een volledig harnas met wapenuitrusting beschreven.³⁴

Een beroemde aanvoerder is Jeanne d'Arc. Nergens is beschreven dat zij het zwaard hanteerde, wel reed zij vooraan in het leger met vaandel en harnas. Zij had wel van commandant Baudricourt een zwaard gekregen, maar gebruikte dit niet om niemand te hoeven doden. Wel droeg zij een harnas en wapenuitrusting . Haar einde was ongelukkig door haar gevangennamen door de Bourgondiërs. De beschuldiging in de rechtszaak was op

³² Tuuk 277-279.

³³ Nieuwenhuijsen 88.

³⁴ De kronieken van Froissart, Honderd jarige oorlog 14^e eeuw.

de oneerbaarheid van haar mannenkleding en afgeknipte haren. Zij werd veroordeeld tot de dood op de brandstapel.

In dienst van de Franse koning Karel VII was zij en haar familie op 29 december 1429 in de adelstand verheven en bezat zij een eigen wapen. Koning Lodewijk XIII herriep later deze verheffing omdat het toch maar gewone mensen waren. Eerherstel kwam pas eeuwen later. In 1909 werd zij heilig verklaard en is zij een geëerd symbool in Frankrijk.

In de Rozenoorlog tussen Lancaster and York nam Margaretha van Anjou (1430-1482) persoonlijk deel in de strijd tegen haar tegenstanders de Yorkists omdat haar echtgenoot Hendrik VI te ziek was om het leger aan te voeren en zijn koninkrijk te verdedigen. In films wordt ook koningin Elizabeth I herhaaldelijk afgebeeld als ridder te paard, maar contemporaine afbeeldingen van haar harnas zijn niet overgeleverd als zij al bestaan hebben. Door de scènes van haar "Battle speech" is de indruk ontstaan dat zij met het zwaard het leger leidde. Ook zij wordt herinnerd als de Queen Knight. (afbeelding)

Over haar "the Virgin Queen" is wel eens beweerd dat zij androgene eigenschappen had, hoewel zij ook in het geheim op een man verliefd kon zijn. Ook dit telde mee in de legende vorming van ridder. Zij wordt evenals de hierboven beschreven vrouwen als een vechtende legeraanvoerder beschouwd.

Tijdens de inval van de Nederlanden van Frankrijk door koning Frans I in 1535 voerde Maria van Hongarije, landvoogdes van de Nederlanden in gevechtsskleding, een zwart lerenrijbroek en een zilveren borstplaat de legers aan en uiteindelijk werd de strijd gewonnen.³⁵ Bezorgd over de herhaaldelijke vijandigheden van de Fransen liet zij ten zuiden van Namen een versterkte stad Mariembourg en twee forten Charlemont en Philipville aanleggen gesteund door Willem van Oranje.

Ook tegen de inval van de hertog van Gelre met de belegering van Brussel en Antwerpen voerde zij als een ervaren strijder in wambuis en harnas de troepen aan. Evenals Margareta van Oostenrijk was zij zeer bedreven in het paardrijden en boogschieten.

Legendarische vrouwen in de strijd

Een aparte groep zijn de **negen hoogwaardige vrouwen** die een voorbeeld vormen van heldhaftigheid in de middeleeuwen. Vergelijkbare mannen zijn beroemde helden zoals Hector van Troje, Alexander de Grote, Caesar en ridders zoals Godfried van Bouillon.

De vrouwen zijn ingedeeld als legendarische personages die de idealen van ridderlijkheid uitbeelden met deugd, moraal en moed in de strijd.³⁶ Van de mannen bestaan meerdere lijsten van mannen met drie heidense, drie joodse en drie christelijke leiders. De vrouwen hebben deze indeling niet. In een lijst staan: Lucretia van Rome, Veturia, Virginia, Esther, Judith, Jahel, St. Helena, St. Bridget van Zweden en St. Elizabeth van Hongarije.

Pamela Toler noemt in haar werk *Woman Warriors* negen leidende vrouwelijke krijgers; dit zijn o.a. Fu Hao, (van 1200 v. Chr.) een Chinese generaal, (358-320 v. Chr.), Kynane een

³⁵ Leitner 94, 98.

³⁶ Huizinga 63

halfzus van Alexander de Grote (361-411), de Arabische koningin Mavia (1582-1663), Njinga koningin in het nu geheten Angola, de Griekse vrijheidsstrijder Laskara Bouboulina (1771-1825), Milunka Savic (1892-1973) en Juliana Azurduy de Padilla (strijder in Bolivia 1780-1862).³⁷

De andere lijsten van Eustade Deschamps (1436-1407) en Thomas van Saluzzo (1356-1416) laat ik onvermeld en uitwerking hiervan is geen verwijzing naar het ridderschap maar slechts bedoeld dat er vele strijdende vrouwen in de geschiedenis zijn geweest.

Lucretia -Veturia- Virginia

Fu Hao - Kynane – Mavia – Juliana Azurduy

7. De ridderslag en Accolade.

Deze handeling is ingevoerd om ridders in hun waardigheid te bevestigen. Het oorspronkelijke gebruik als *Schwertleite* de omgording van het zwaard, wordt door de Fransen door onbegrip van de Duitse term in de dertiende eeuw als zwaardslag overgenomen. Een zwaardzegening vond voor deze periode alleen plaats bij zonen van edelen, maar in de tijd ontstaat er een uitbreiding van de groep zwaarddraggers. Ministerialen en niet-adellijken ontvangen vanaf de dertiende eeuw de ceremoniële handeling en gaan een nieuwe categorie de ridderadel, vormen.³⁸ Zij scharen zich bij de ridderboortigen van de bestaande adel en ridders krijgen de aansprektitel "heer".

In de Lage Landen, Engeland, Frankrijk en Duitsland ontstaat het ridderen naar elkaars voorbeeld. Belangrijke ambtenaren in het landsbestuur mogen ook de ridderslag ontvangen.³⁹ Hierdoor komen ook deugden zoals trouw, vertrouwen en gehoorzaamheid meer tot uiting naast verwacht ridderlijk gedrag. Kerkelijke invloed neemt ook toe door een belangrijke plaats van de geestelijke met zegeningen in de ridderceremonie. Veelal was de handeling eenvoudig in een paleis of op het veld voor ministerialen. Hoge adel kon gebruik maken van een dure ridderwijding. Voorafgaande aan de ceremonie was er dan een retraite met vasten in een klooster waar een bijeenkomst met edelen en geestelijken gehouden werd. Na contemplatie in een kapel volgde een ritueel bad met de wassing van de zonden eindigend met een mis in witte kleding. Het middeleeuws ritueel bestond uit het aangorden van het zwaard het aangespen van de sporen en het tikje in de nek (halsslach) met de platte

³⁷ Toler Woman Warriors. Vechtende vrouwen in Perzië, Afrika, de Keltische leiders, in China Japan en Vietnam, Rusland, als Amerikaanse Indianen India en Latijns Amerika, voor onafhankelijkheid van Bolivia.

³⁸ Winter 40. Ministerialen zijn dienstmannen, personen aan een heer verbonden in erfelijk dienstverband.

³⁹ Janse, 321.

zijde van het zwaard door de vorst. Op de vooravond van een belangrijke veldslag konden vele strijders in de voorste linies tot ridder geslagen worden met een enkele halsslach.

Over Jacoba van Beieren is een verhaal ontstaan dat zij tijdens de tweede slag bij Alphen (1426) als vorstin te velde zeven ridders persoonlijk de ridderslag verleend zou hebben. Zij was zeker aanwezig bij de ceremonie als gravin, maar niet als militair aanvoerder ondanks dat de afbeelding van Jacobus Buys (1787) dit weergeeft.⁴⁰ Zij ging

hierdoor wel als een legendarische strijdbare gravin de geschiedenis in en is dit beeld verwerkt in een negentiende eeuwse fresco in het *Nationalmuseum* in München om de heldhaftigheid levendig te houden. Janse twijfelt sterk aan de historische echtheid van het verhaal en beweert stellig dat Jacoba het ridderlijke rollenpatroon niet heeft doorbroken.⁴¹

De ridderslag kon op verschillende manieren verkregen worden, als de bevordering van de schildknaap na zijn opleiding, voor of na de strijd, of als opname in ridderlijke orden. Een orde was een bevoorrechte groep die een hoge eer ontving. De term ridderlijke orde is bedoeld als taak met een en in een groep.⁴² Ridderorden worden beschouwd als een verdienste.

De ontstane verwijdering van de adel die eerst verbonden was aan het verdwijnende Hollands-Henegouwse gravenhuis en later aan de Bourgondiërs en Habsburgers heeft tot gevolg dat het aantal ridders afneemt. Na het afzweren van Phillips II door de leden van de Staten-Generaal in 1581 was er geen vorst in de ontstane republiek der Zeven Verenigde Nederlanden meer die adel kon verlenen. De oude adel wilde echter niet ten ondergaan en zochten naar verbintenissen. Oude adellijke geslachten afkomstig uit oude Hollandse riddermatige geslachten met ambachten en heerlijkheden verenigden zich midden zestiende eeuw in een ridderschap. Zij kregen hierdoor bestuurlijke taken in de Statenvergadering, konden hun domeinen beheren en hielden hun adelsgroep met bijkomende rituelen en huwelijken in stand.

Ten tijde van de republiek vond een verheffing tot ridder in buitenlandse orden wel plaats. Er werden velen opgenomen in de Orde van St. Michael. Bekend personen zijn P.C. Hooft, Michiel de Ruyter, Johan van Oldenbarnevelt diverse admiraals. In het *archief van Ploos van Amstel* zijn in totaal vijfentachtig Nederlanders opgetekend met of zonder ridderschap en Franse adels verheffing. Niet allen zijn gedecoreerd met de Orde van St. Michael. De republiek erkende echter geen ridderschap van de Orde van St. Michael, in Frankrijk stond een adellijke erkenning ook hiervan los. In de eeuwen daarna werd deze Orde van St. Michael van een vorstelijke orde meer een orde van verdienste voor binnen en buitenlanders. Voor de Fransen die de Orde van de Heilige Geest ontvingen was de Orde van St. Michael verplicht (*les chevaliers des ordres du roi*). Nederlanders zoals rijke kooplieden konden voor veel geld de orde kopen, een voorbeeld hiervan is Cornelis Lampsins uit

⁴⁰ Janse 326

⁴¹ Janse, *Een pion voor een dame*, 250. o.a. Jan van Wassenaar, Hendrik van Kronenburg, Everhard de Bastaard, Jan van Langerak, Dirk van Merwede, Gerrit van Poelgeest en Arnoud van Gent worden vermeld.

⁴² Van der Burg Heilig Graf 30.

Maarsssen. De militairen ontvingen vanaf 1693 de Koninklijke en Militaire Orde van de Heilige Lodewijk het draagteken was een kruis aan een rood lint.

Afbeeldingen van links naar rechts van boven naar beneden.

Witte Cornelisz. De With met ordelint, de ridderslag van Maarten Harpertzoon Tromp in de Orde van de Olifant, Johan Evertszen (1600-1666) draagt het medaillon aan een blauw lint, dat hoort bij de Orde van de Heilige Geest. Onder Michiel de Ruyter met keten. Dubbele schelpen in de keten van de Orde van St. Michael de ineenstrengelde letters S ontbreken. Van de keten zijn vele variaties bekend.⁴³ Vanaf 1664 komt er een draagteken als achtpuntige ster met de afbeelding van St. Michael centraal.

De admiraal Ruyter ontving van de Franse koning grote waardering voor zijn overwinningen op de Engelsen. Luitenant-admiraal Maarten Harpertzoon Tromp verslaat met admiraal Witte Corneliszoon de With de Spaanse vloot in de slag bij Duins in 1639 waarbij zeventenzestig schepen tot zinken gebracht worden. Lodewijk XIII verleent hem in 1640 hem een Franse adels verheffing en in 1646 de St. Michelsorde. Koning Lodewijk XIII verleent ook aan admiraal Johan Evertszen (1600-1666) voor zijn dappere gevechten de Orde van St. Michael. Hij draagt op afbeeldingen het medaillon aan een lint dat echter blauw gekleurd is. Dit is m.i. een onjuiste weergave, een blauw lint hoort bij de Orde van de Heilige Geest. Evertszen is in de negentiende eeuw door de graveur Taurel afgebeeld met keten.⁴⁴ Admiraal de Ruyter ontving deze orde van koning Lodewijk XIV als protestant in 1666 voor zijn heldhaftig optreden in de Vierdaagse Zeeslag. De koning had hem na de restauratie van de orde een zwart lint met kruis verleend en de ridderslag. Desondanks liet de Ruyter zich altijd

⁴³ Collignon 23.

⁴⁴ Eduard Taurel (1841-1879) Rijksmuseum Amsterdam.

met keten afbeelden. De meest bekende weergave is die van Ferdinand Bol, deze wordt vaak als illustratie gebruikt.

Door de Deense koning werden hij in 1660 en Tromp in 1676 benoemd tot ridder in de Orde van de Olifant met de verheffing in de adelstand.

Het ridderen van wetenschappers in Engeland in de zestiende en zeventiende eeuw.

De te ontvangen eer van het ridderschap (Knighthood) was tot de zeventiende eeuw in Engeland een militaire verplichting. Sir Francis Bacon (1561-1626) was eerste burggraaf van St. Abans, werd Lord Chancellor van Engeland en werd opgenomen in de Orde van de Kousenband. Vaak is afgevraagd waarom William Shakespeare niet de titel sir ontving? Het kan de geringe waardering zijn geweest voor zijn beroep. Wel werd hij opgenomen in de acht "Kings Men", een theatergezelschap dat toegang had tot het koninklijk paleis en onder bescherming van de koning stond. Zijn vader wel een, sir overleed in 1580 en hierdoor werd hij een *erfelijke ridder, een baronet*. Sir Christopher Wren (1632-1723) bouwde als architect meer dan vijftig kerken in London waaronder de St. Pauls Cathedral. Hij was lid van het Engelse parlement, was o.a. hofarchitect van Willem III van Oranje en Maria II en werd voor zijn prestaties geridderd in 1673.

Zeldzaam was het ridderen van Isaac Newton als wetenschapper in 1705 in het Trinity College te Cambridge door koningin Anne.⁴⁵ Pas in het begin van de twintigste eeuw werden wetenschappers onderscheiden met een passende eer *The Order of Merit* (1902) of *The Order of The British Empire* (1917).

In alle eeuwen daarvoor is geen enkele vrouw onderscheiden, Lady Margaret Lucas Cavendish een beroemde filosoof, dichter en schrijver van fictie en voor toneelstukken had haar titel te danken aan het huwelijk met hertog William Cavendish.

v.l.n.r.

Sir Isaac Newton tot ridder geslagen. Newton werd niet in een ridderlijke orde opgenomen
Sir Francis Bacon was drager van Order of the Garter
William Shakespeare zonder ridderschap

Ridderen in de huidige tijd.

In Engeland worden vanaf de twaalfde eeuw mannen tot ridder geslagen. In Frankrijk worden cadetten na hun afstuderen als officier tot ridder geslagen. In de landmacht met het

⁴⁵ The London Gazette 16 april 1705 issue 4115. Geridderd samen met vice kanselier James Montague en Fysicus John Ellis.

zwaard, de luchtmacht cadetten ontvangen deze slag met een dolk. Polen riddert hoge moed met een zwaardslag. De Hoogste Poolse ridderorde is de aloude Orde van de Witte Adelaar die aan vrouwen en mannen toegekend kan worden, zoals verzetsstrijdsters en buitenlandse staatshoofden.⁴⁶ De Orde Virtuti Militari, vergelijkbaar met de Militaire Willemsorde wordt sinds 1989 niet meer verleend. Deze orde is ook aan vrouwen verleend. De Orde Polonia Restituta kan aan mannen en vrouwen in binnen en buitenland verleend worden voor burgerlijke of militaire verdiensten. De Orde van Verdienste van de Poolse Republiek met vijf graden heeft de Orde van de Witte Adelaar vervangen.

Links het ridderen van Poolse Officieren in de Tweede Wereldoorlog door generaal Sikorski. Rechts marine officieren na vredesmissies.

Eenenvijftig afgestudeerde cavalerieofficieren ontvangen de ridderslag en hun sabel. De dolk wordt aan luchtmachtofficieren gegeven.

Het duurt lang voordat pas in de negentiende eeuw Nederlandse ridderorden komen. Na 1814 adviseert de Hoge Raad van Adel alleen het ridderen in de Militaire Willemsorde met een ridderslag vanaf de vierde klasse op de linker schouder met de vlakke hand te bevestigen. Dit wordt de accolade genoemd als afgeleide van de hand op de hals. Willem I laat zich in zijn regeringsperiode met adelsbrieven uitgebreid belonen en verleent adel aan

⁴⁶ Elzbieta Zawacka (2006) brigadegeneraal opstand in Warschau, prinses Beatrix, koning Willem Alexander.

graven, baronnen en jonkheren. De in 1814 opgerichte Hoge Raad van Adel neemt adel van de oude ridderschappen over, de benoemingen door de Fransen worden niet erkend. In 1848 komt een einde aan de formele standenmaatschappij.

8. Vrouwen en de ridderslag

De ongeschreven regel is dat iedere ridder iemand voor zijn verdiensten tot ridder kan verheffen. Vanaf de achtste eeuw gebeurde dit zelfs op het slagveld voor de strijd. Mag iemand die geen ridder is ook de ridderslag geven? Vorsten zijn de enigen die recht bezitten tot verlenen van deze eer zonder dat zij zelf tot ridder geslagen zijn. In de Militaire Willemsorde verlenen alle bestaande ridders ook de ridderslag aan de nieuw ingetreden ridder.

Vrouwen doorliepen de fasen van page en schildknaap tot het ridderschap niet. Het blijft onduidelijk hoe zij als ridder beschouwd werden; het blijkt meestal een erkenning van heldhaftigheid te zijn. De schildmaagden bij de Vikingen waren ervaren krijgsvrouwen en voor hun en de mannen bestond er geen rang van ridder.

De ridderslag van Elizabeth I aan Francis Drake was een handeling als vorstin. De ridderslag, *knighting* in het Engels ook wel *dubbing* genoemd, werd in feite niet door haar gedaan maar om politieke redenen door een Franse diplomaat Monsieur de Marchaumont. Hij zou ook bemiddelen in een huwelijk van haar met François de hertog van Anjou. De talloze afbeeldingen van de ridderslag komen niet overeen met wat werkelijk gebeurde en vergroten de mythe rondom haar mysterieuze leven.

De afbeeldingen hieronder tonen Elizabeth I als zij Francis Drake tot ridder verheft. In haar regeringsperiode (1558-1603) heeft zij vele prominente figuren uit haar hofhouding en leger geridderd als een politieke daad zonder de opname in een ridderorde. De Orde van de Kousenband werd uitsluitend voor zeer hoge adel gereserveerd en dit is zeer nauwkeurig vanaf het begin gedocumenteerd. Sinds 1900 wordt een ridder in Engeland die niet aan een orde verbonden is knight bachelor genoemd. In The House of Commons zaten uitsluitend knights. De tweede afbeelding van het ridderslag van Elizabeth I toont de overdracht van de sjerp als ritueel van de omgording op een schilderij van Fortunio Mantania 1881-1963.

De titel sir is voor het eerst in 1297 in het Engels gedocumenteerd als eretitel van een ridder, het geldt voor the knight bachelor, de erfelijke baronets, of Knight Companion.⁴⁷ Sir is als aanspreekvorm ontstaan tussen 1205-1225 vanuit de benamingen Seigneur, Senex, Sire. Sir wordt gebruikt als aanspreektitel met eerst de voornaam dan eventueel de achternaam.

In de eenentwintigste eeuw kent het UK 300 Knights en Dames Grand Cross, 845 knights en dames gedecoreerd als Knight/Dame Commander en 8960 Knights and Dames.⁴⁸ De Knights

and Dames Grand Cross hebben de hoogste graad in een van de Engelse Ridderlijke Orden, daaronder de tweede graad Knight/Dame Commander. Zij dragen de titel Sir en Dame.

Het betreft dan in volgorde van de zeven hoogste rangen: The Order of the Garter, Order of the Thistle, Order of the Bath, Order of Merit, Order of St. Michael and George, Royal Victorian Order Royal Victorian Chain. Hieronder staan: Distinguished Service Order, Order of The British Empire, Imperial Service Order, Order of The Companions of Honour. De Order of Merit (OM) en de Distiguished Service Order, Imperial Service Order kennen alleen de rang member. De Imperial Service Order heeft de rang companion, The Victorian Chain is een persoonlijke adellijke toekenning waar de trotse bezitter zich mee zal tonen.

Koning Edward III verleent de Garter aan zijn eerste zoon die al op driejarige leeftijd graaf van Chester waarna vele titels volgden. Ten dienste van het koninkrijk kreeg hij de bijnaam de Zwarte Prins

De foto toont de installatie van prinses Beatrix in de Ridderzaal in den Haag in 1959 in de Johanniter Orde. Dit ging gepaard met een ridderslag. Zij kreeg hierdoor de titel van er erecommandeur.

⁴⁷ The Knight Companion wordt tot ridder geslagen in een ridderlijke orde. Dit is ook degene die de versierselen van de Kousenband heeft ontvangen tijdens een Investituur. Hij behoort tot de ridderorde. The knight bachelors zijn tot ridder geslagen door leden van het koninklijk huis, zij zijn niet in een Britse ridderorde opgenomen, dragen wel de titel Sir zoals Rod Stewart, Ringo Starr Barry Gibb, Sean Connery en vele anderen.

⁴⁸ Uit Leicestershirevillages 30-12-2020

Als koningin heeft zij de ridder slag met de hand verleend aan kapitein Marco Kroon toen hij de Militaire Willemsorde opgespeld kreeg. Haar oma Wilhelmina heeft deze ridder slag herhaaldelijk verleend, echter slechts eenmaal op 8 juli 1950 aan een vrouw Brunita Josepha (Jos) Mulder Gemmeke voor haar heldhaftige verzetswerk in de Tweede Wereldoorlog. Haar man generaal-majoor Joop Mulder kreeg eveneens de MWO 4^e klasse uitreikt voor de tweeëntachtig vluchten boven vijandelijk gebied.

Jos Mulder Gemmeke ontving de eerste slag van koningin Juliana, daarna van alle aanwezige ridders en als laatste de ridder slag van prinses Wilhelmina die drager van het grootkruis van de Orde was. Het is dus mogelijk deze ridder slag door meerdere ridders te verlenen.

Koningin Juliana verleende op 7 oktober 1948 als eerste de ridder slag aan haar moeder die eerder het grootkruis droeg voor Ridder 1^e klasse.⁴⁹ Haar betrokkenheid in de Tweede Wereldoorlog met de militairen en haar onvermoeibare inzet voor de strijd '40-'45 werd hierdoor beloond. Dit was bijzonder omdat "de eenvoudige" Wilhelmina eerder verklaard had geen Nederlandse onderscheidingen te willen ontvangen en wel op haar inhuldiging afgebeeld staat met de borstster en meerdere onderscheidingen. In 1903 droeg zij de keten van de Wendische kroon door haar man verleend en was zij Extra Lady in de Orde van de Kousenband.⁵⁰ In de oorlogsjaren decoreerde zij spontaan verzetsmensen. Op haar begrafenis mocht alleen de MWO prijken.⁵¹ Juliana hield niet van het ridderen, zelf droeg zij vanuit de traditie als vorstin alleen op haar inhuldiging als koningin de borstster van de MWO. Zij, Beatrix en Willem Alexander hebben geen ridder slag van de MWO ontvangen. Als de grootmeester titel overgedragen wordt, worden de versierselen niet meer gedragen.

Een 19^e eeuw overzicht van de Militaire Willemsorde. Ridder-grootkruis met borstster.
Commandeurs kruis met kruis op de linker borst. Eresabel, kruisen Ridders 3^e en 4^e klasse.

De keten is van de Huisorde van de Wendische Kroon, een geschenk van prins Hendrik van Mecklenburg Schwerin aan koningin Wilhelmina.

Zo vaak als Wilhelmina de Militaire Willemsorde droeg, zo weinig had haar moeder koningin Emma te dragen. Haar man koningin Willem III decoreerde zijn vrouw niet, dankzij haar dochter kon zij nog net op de inhuldiging de het grootkruis van de Orde van de Nederlandse Leeuw en de Orde van Oranje Nassau dragen.

⁴⁹ Zij was ook drager van het grootkruis in de Orde van de Nederlandse Leeuw, de Orde van Oranje Nassau, het grootkruis in de Huisorde van Oranje, en Ridder in de Huisorde van de Gouden Leeuw van Nassau.

⁵⁰ Steenkamp 179, 186, 187.

⁵¹ Bruin 139.

Een afbeelding van koningin Wilhelmina als drager van het grootkruis MWO 1898, de keten van de Huisorde van de Wendische Kroon en de Nederlandse Leeuw. Koningin Juliana is afgebeeld met Grootkruis Militaire Willemsorde.

De talrijke eerste uitreikingen van de Willemsorde door Willem II en Willem III gingen wel met veel feest gepaard en deze uitreikingen waren naar willekeur van de soeverein, die erg royaal was met grootkruisen te verlenen aan buitenlandse vorsten en hoge militairen. Het Kapittel bezat het gezag om de verleende eretekenen ook financieel te belonen met de eerder toegezegde toelage. Pas jaren later werd er serieus gewerkt om de beloofde soldij aan de lagere rangen te betalen, het daarna te verhogen en ook zorg te dragen voor weduwen en wezen. Er werd nog jaren gesleuteld aan de onduidelijke wetgeving omtrent toelages die door het parlement goedgekeurd moest worden. Zuinigheid was een doelstelling. Tot de twintigste eeuw werd bewust de onderscheiding aan heldhaftige inlandse KNIL militairen onthouden door een regelgeving van bevooroordeelde ambtenaren. Discriminatie was toen nog toegestaan. Het diende het zogenaamde landsbelang.

Voor het uitbreken van de tweede wereldoorlog ontstond in april 1940 op de valreep een veranderde wetgeving die enig vooruitzicht op vergoeding kon bieden. Het liep anders de wet kon niet gepubliceerd worden omdat het document in London zoek raakte. Ruim voor dit jaar had Wilhelmina vele ridders met de Willemsorde gedecoreerd voor de getoonde moed in de strijd in Nederlands Indië. De wetgeving bleef door onvermogen onduidelijk en de beloofde pensioenen werden niet uitgekeerd.

Prinses Wilhelmina ontvangt het Grootkruis MWO, de toenmalige koningin decoreert. Commandeur MWO prins Bernard decoreert voor moed beloonde ridders.

Jos Gemmeke ontvangt de MWO, kapitein M. Kroon en G. Tuinman ontvangen MWO 4^e klasse

Na de oorlog werden ook verzetsdaden door burgers beloond. De dapperheidsonderscheiding wordt nu niet alleen voor strijd ten tijde van oorlog, maar ook voor bijzondere moed in vredesmissies verleend. Sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog ontvingen 200 personen de MWO.

Dat de “Oranjes” op hun eigen manier omgingen met het decoreren in het verleden is dan ook niet verwonderlijk, het was deels een dapperheidsonderscheiding, maar ook een onderscheiding die diende als binding. Staatshoofden ontvingen tot 1954 zonder meer het grootkruis, als laatste ontving keizer Haile Selassie het Grootkruis.

Luxemburg kon grondwettelijk niet door een vrouw, koningin Wilhelmina geregeerd worden. Daarmee verdween ook het decoreren vanuit Nederland van de door de koning-groothertog Willem II ingestelde ridderorden. Na de overdracht van het grootmeesterschap van de Orde van de Eikenkroon werkte koningin Emma mee aan het ontstaan van de Oranje Nassau Orde. Koning- groothertog Willem II had deze orde in 1841 ingesteld als een Luxemburgse orde van verdienste.⁵² Verbazingwekkend was dat regentes Emma zu Waldeck und Pymont versierselen van Nederlandse orden droeg zonder enige toekenning. Dit werd toch weer goedge maakt door koningin Wilhelmina die haar moeder tot ridder Grootkruis in de Orde van de Nederlandse Leeuw en de Orde van Oranje Nassau benoemde.

De Orde van Oranje Nassau werd nadien niet meer aan leden van het koninklijk huis verleend en werd een onderscheiding die aan burgers en militairen voor verdiensten wordt toegekend. Wij weten niet beter dat deze Nederlandse orden veelvuldig aan vrouwen worden verleend. Een studie hierover toonde aan dat het lang geduurd heeft voordat vrouwen een gelijke beloning ontvingen. Het decoratiestelsel hield voor zowel de Nederlandse Leeuw als Oranje Nassau Orde streng vast aan regels voor rangen en standen. Uitzondering hierop was de adel die lange tijd royaal bedacht werd. Om toch nog enige waardering voor verdiensten van vrouwen te tonen werden zij merkwaardig genoeg beloond met de rang van Broeder Nederlandse Leeuw.⁵³

Koningin Wilhelmina was voor eenvoud en soberheid en verlangde in 1925 een verlaging van de decoraties in Nederland met een derde van het totaal. Zij achtte het raadzaam de rangen zo laag mogelijk te houden. In het onderzoek van *de Bruin* in 1985 was de verhouding mannen 90% , vrouwen 10%.⁵⁴ Dit was in een tijd dat voor een opnieuw gebruikte decoratie

⁵² Omdat de Luxemburgse grondwet geen opvolging in vrouwelijke lijn toestond werd Luxemburgse onderscheiding na de dood van Willem III uitsluitend verleend door de groothertog Adolf van Nassau aan onderdanen van Luxemburg.

⁵³ Bruin 111.

⁵⁴ Bruin 183.

met de kosten van een zegel zelfs een gulden winst op het ministerie gemaakt werd. Huisvrouwen konden geen enkele onderscheiding ontvangen want thuiswerk werd niet als een functie beschouwd, de aanmoediging en beloning *met een lintje* kon dan ook niet toegepast worden.

Prins Bernard kreeg als bevelhebber van het verzet en titulair inspecteur van de strijdkrachten het Commandeurskruis van de Militaire Willemsorde. Hij verleende de orde ook in 1950 naast de uitreiking van de Bronzen Leeuw en het Bronzen Kruis, de in Londen opgerichte hoge beloning voor moedig gedrag en nam de taak van onze vorstin over.

Na de stop in het uitreiken van de MWO onderscheiding in 1952 werd deze nog slechts aan twee officieren in 1955 uitgereikt. Hiermee verviel ook het decoreren van bevriende staatshoofden. Pas in 2006 werd het ordeteken aan het vaandel van de voor de vrijheid in Arnhem gestreden Poolse 6 Brygada Desantowo-Szturmowa gehangen. De huidige grootmeester MWO koning Willem Alexander is drager is van de MWO 3^e klasse, zonder verrichtingen in dapperheid of in krijgsverrichtingen. Hij droeg tevens de versierselen sjerp en borstster van het grootkruis als grootmeester op zijn inhuldiging als koning. Dit lijkt onverenigbaar zonder ridderslag. De aan het kapittel gestelde vraag hierover aan het kapittel MWO door Ridder Henny Meijer ROSJ is nooit beantwoordt.

De koninginnen Juliana en Beatrix droegen tijdens hun inhuldiging de ster van het grootkruis van de Militaire Willemsorde. Dit was niet het model uit de 19^e eeuw maar een na 1945 gemaakt model met het lint onder de naamgeving van het grootmeesterschap. Het groot en klein model MWO 3^e klasse past daar niet bij, maar wordt nog steeds bij gelegenheden door de koning gedragen. Er bestaat ondanks een eerder gedaan ontwerp geen ordeketen behorende tot de rang van grootmeester dit zou het draagvoorschrift vereenvoudigen.⁵⁵

Alle koningen en koninginnen voor koning Willem Alexander zijn ingehuldigd met de versierselen van Ridder-grootkruis MWO 1e kl., met als draagtekens de ster en het lint.

De foto links toont het ridderen van prinses Wilhelmina in de MWO 1e kl. op 7 oktober 1948 met het Riddergrootkruis (koningin Juliana is op 6 september 1948 ingehuldigd als koningin). Wilhelmina droeg het grootkruis al op haar inhuldiging blijktbaar kan je het grootkruis inleveren en daarna weer ontvangen?

⁵⁵ van Hangest baron d' Yvoy van Mijdrecht, 234 Moed en Deugd. Pieneman maakte in 1815 een schets van een keten evenals baron van Westreenen van Tiellandt.

Foto rechts toont de gedragen onderscheidingen door koning Willem-Alexander tijdens de ridderslag; MWO 3^e klasse, Grootkruis O. Ned. Leeuw, Grootkruis Orde van Oranje Nassau, Grootkruis Huisorde van Oranje, onderscheidingsteken voor 15jarige dienst als officier, Elfstedenkruis. Een contrast met de onderscheidingen die de koning op zijn inhuldiging droeg. Opvallend is ook de Orde van Oranje Nassau (zonder zwaarden) die bij een militaire onderscheiding horen.

Afbeelding van de koninklijke onderscheidingen op de staatsfoto van de inhuldiging van koning Willem Alexander. Drager grootkruis met borstster en lint MWO 1e kl. Ridder Grootkruis Nederlandse Leeuw, Ridder Grootkruis in de Orde van de Gouden Leeuw van Nassau, de inhuldigingsmedaille van koningin Beatrix uit 1980, de Huwelijksmedaille 2002 Erecommandeur Johanniterorde, het Elfstedentocht kruis en kruis van Officier in de Orde van de Eikenkroon.

Wanneer de ridderslag precies is ingevoerd voor de MWO wordt nergens beschreven, als eerste ontving de held van Waterloo Willem II van Oranje de onderscheiding als riddergrootkruis van zijn vader, de eerste grootmeester. Tevens kregen prins Wilhelm van Pruisen en de hertog van Wellington deze eer. Nadien zijn duizenden Willemsorden verleend aan strijders van veldslagen, buitenlandse legeraanvoerders, vorsten in het buitenland en militairen in Nederlands Indië. De vicepresident van de Raad van Indië verklaarde in 1851 pratend over de inlander *“Hoe hoog de Javaan ook in beschaving klimmen moge, nimmer mag hij met de Nederlander gelijkgesteld worden”*. In een dergelijk cultureel klimaat was voor vrouwenmoed geen plaats voor erkenning. Of alle ridders ooit een ridderslag hebben gekregen is de vraag, de waarde van de onderscheiding was in de loop der tijd sterk gedaald en de Nederlandse zuinigheid zorgde er ook voor dat pas in 1937 ridderdiploma's werden uitgereikt.⁵⁶ Des al niettemin bleef het als hoogste dapperheidsonderscheiding gelden voor krijgsverrichtingen.

Afbeeldingen: Dat niet iedereen de ceremonie strikt volgde toont de ridderslag met de linkerhand .

⁵⁶ Zelm van Eldik 239 -257 onzorgvuldig ordearchief beheer en kapittelbestuur deel 1, Moed en Deugd.

De vorst is voorbehouden de decoratie aan de geknielde of staande kandidaat uit te reiken; de accolade wordt door de kanselier gegeven. Onderofficieren of soldaten kunnen de decoratie van de bevelhebber ontvangen. Het dus niet verplicht dat de onderscheiding door een ridder uitgereikt wordt. Officieren krijgen de decoratie van de hoogste officier i.c. de admiraal of generaal. De laatst ontvangen Militaire Willemsorde decoraties zijn door de koningin en koning gegeven. Er bestaat een misverstand over de naamgeving *Willem*. Dit is niet de naam van koning Willem I maar de naam van de allereerste prins van Oranje, Willem met de Hoorn (752-808). Deze ontving het gebied Orange voor zijn heldenmoed, met de overwinning van de stad Oranje op de Saracenen, van Karel de Grote als prinsdom.⁵⁷ Afgeleid van deze historie wordt de ridderslag niet met het zwaard verleend, maar naar de aloude halsslag.

Tot nu toe ontvingen twee vrouwen de Militaire Willems Orde. Bij koninklijk besluit werd op 14 september 1948 prinses Wilhelmina benoemd tot Ridder 1^e Klasse als “de Moeder van het Verzet”. Mevrouw Jos Gemmeke ontving van haar als grootmeester de 4^eklasse. Latere ridders ontvingen allen de 4^e klasse. Het grootkruis wordt gedragen in de functie van grootmeester door de Nederlandse vorsten.

Henny Meijer heeft herhaaldelijk gewezen op een ongelijkheid in het onderscheiden in Nederland zijn tekst is letterlijk overgenomen uit zijn boek *de Bronzen Leeuw Bronzen Kruis* als volgt;

Er zijn maar weinig vrouwen gedecoreerd met de hoogste dapperheidsonderscheidingen: Militaire Willems-Orde, 2 maal (Prinses Wilhelmina en Mw. Mulder-Gemmeke). De Bronzen Leeuw 14 maal, Bronzen Kruis 12 maal (aanvankelijk 11, later gecorrigeerd naar 12). Het percentage van vrouwen t.o.v. het totaal: Militaire Willems-Orde 1%, Bronzen Leeuw 1,16 %, Bronzen Kruis 0,32 %.

In "Het jaar van de Vrouw" heb ik deze cijfers gepubliceerd in het naslagwerk "Bronzen Leeuw Bronzen Kruis, militaire dapperheidsonderscheidingen", Bataafsche Leeuw, Amsterdam, 1990. Herhaaldelijk werd vermeden om de heldendaden van vele vrouwen in de Tweede Wereldoorlog met de Militaire Willemsorde te belonen. De emancipatie van vrouwen bij het toekennen van onderscheidingen kreeg m.i. in deze door mannelijke militaire beslissers te weinig gestalte. De mening was dat militaire dapperheidsonderscheidingen aan louter militairen moesten worden toegekend en de voorzitter van deze commissie C.M.O. (Commissie Militaire Dapperheidsonderscheidingen) Luitenant-Generaal J.J.G. baron van Voorst tot Voorst had hierover een dominante mening.

Hannie Schaft de Nationaal geëerde verzetsvrouw in 1945 gefusilleerd door de Duitse bezetter, ontving op 7 mei 1946 postuum het *Verzetsheldenskruis 1940-1945*. Tevens ontving zij het *Verzetsheldenskruis* en de *Medal of Freedom*, een hoge Amerikaanse onderscheiding die ook aan de verzetsheld Johannes Post toegekend werd. De Militaire Willemsorde werd haar onthouden; “*daar de koningin deze uitsluitend aan mannen toekende*”.⁵⁸

De zusters Truus en Freddie Oversteegen beiden lid van dezelfde groep van het Haarlems verzet kregen pas in 2014 het Mobilisatie-Oorlogskruis uit handen van premier Rutte, die de rol van de burgemeester had overgenomen. Truus Menger Oversteegen had veel werk verricht voor de nagedachtenis van de oorlogsslachtoffers met literatuur beelden en monumenten, zij kreeg hiervoor in 1998 het officierskruis van Oranje Nassau.

⁵⁷ d' Artillac Brill, 70.

⁵⁸ Hannie Schaft en de zusters Oversteegen waren Communisten.

In de Orde van de Kousenband, de hoogste ridderorde in het Verenigd Koninkrijk heeft Koningin Elizabeth II van Engeland naast haar titel Soeverein (hoogste macht of gezag) een eerdere titel Royal Lady of the Most Noble Order of the Garter in 1947 ontvangen. Zij werd Soeverein in 1952. Wilhelmina in 1944, Juliana in 1958, Beatrix in 1989, prinses Anne of Mountbatten Windsor in 1994 en Margaret Thatcher worden in de lijst van Ridders vermeld als Ladies. Het inwijdingsritueel bestaat uit het bij mannen om het linker been onder de knie omknopen van een kousenband. Dames dragen de kousenband om de linker arm. Het traditionele doel van de orde is nog steeds zo veel mogelijk vorsten van machtige adel aan de vorst van het Verenigd Koninkrijk te binden. Er is geen ceremonie met het zwaard aan verbonden.

Hollywood ster Patrick Stewart captain in Star Trek wordt met een ridderslag knight bachelor

In het Verenigd Koninkrijk bestaan acht orden die met het ritueel van een accolade gepaard gaan. De ridderslag wordt gegeven aan knights bachelor, knights commander en Knights Grand Cross of the Order of the British Empire, The Royal Victorian Order, the Order of Saint Michael and Saint George, the Order of The Bath, Knights Companions of The Order of the Thistle en de Most Noble Order of the Garter verleent alleen de bijhorende versierselen.

Prinses Anne of Mountbatten Windsor is Dame Grand Cross of the Royal Victorian Order en vanaf 2007 Grand Master. Zij is Royal Knight of the Order of the Garter, Extra Knight of the Order of the Thistle, Dame Grand Cross of the Order of Saint John en heeft nog vele andere onderscheidingen. Zij heeft de bevoegdheid de ridderslag uit te voeren.

Op de foto is zij te zien als vice admiraal en riddert tot Knight Bachelor Jonathan Ive, Apple designer in Buckingham Palace.

Een aantal hoge militaire onderscheidingen:

In Engeland, het Victoria Cross deze wordt alleen aan mannen verleend.

In Frankrijk is dat medaille Militaire. Aan militairen en burgers het Legioen van Eer die aan mannen en vrouwen verleend kan worden.

In Duitsland was dit tot 1945 het IJzeren Kruis als ridderorde. Nadien is dit de Orde van Verdienste van de Bondsrepubliek Duitsland geworden. Mannen en vrouwen kunnen USA Medal of Honor ontvangen, toch is dit is eenmalig aan een vrouw in 1865 Mary Edwards Walker toegekend.

In Polen is dit de Orde Virtuti Militari. Tot 1989 aan legereenheden en uitsluitend mannen verleend. Rusland heeft als hoogste militaire onderscheiding Held van de Russische Federatie

9. Vrouwen in ridderorden, vrouwelijke ridders

Heeft de ontwikkeling van dienstknecht tot ruiter, ministeriaal onedele naar ridder of van ridderboortig naar de ridderrang ook bij vrouwen plaatsgevonden? Hiervan zijn geen aanwijzingen gevonden. De ridderrang is bij vrouwen een verheffing tot een hogere rang naar edelvrouw-dame en vindt plaats vanaf een midden-middeleeuwse periode.

In het sociaal economisch model van de voorgaande periode was een dergelijk meegroeien naar een hogere rang niet voorstelbaar. Vanaf de geboorte was de rang al bepaald. Vrouwen zijn lang als onzelfstandig en inferieur aan de man gezien. De kerk wist dit in de Merovingische, Karolingische en Ottoonse periode sterk te benadrukken en dit heeft lang doorgewerkt. In aristocratische families kregen edelvrouwen in de tiende eeuw een verbeterde positie waarin zij dynastieke belangen konden bewaken en zelfs oorkonden mochten uitgeven.⁵⁹

Bij een aantal vroegmiddeleeuwse adellijke families in Engeland (Nordfolk), Denemarken, Noorwegen zijn vrouwengraven gevonden, waarin een zwaard, een bijl of een speer lag. Dit duidt er op dat hier vrouwelijke krijgers begraven waren.⁶⁰ Dit veronderstelt dat er ook "sterke en zwakke", niet voor de strijd geschikte, vrouwen waren. Vrouwen konden een mannelijke rol aannemen. Schildmaagden komen voor in Germaanse en Viking verhalen zoals die over Brunhilde gaan. Aethelburg (673-740) wordt bekend als de strijdende koningin van Wessex, die het fort van Taunton vernietigd. Aethelfled van Mercia (870-918) krijgt een prominente rol in de filmserie *The Last Kingdom*. In talloze Ierse verhalen komen strijdende vrouwen voor.

De in 1149 opgerichte Orde van de Strijdbijl, (Ordo de la Hacha), alleen toegankelijk voor vrouwen, was een eervolle orde die alleen vrouwen toeliet die zich aangesloten hadden in de strijd om de stad Tortosa (Catalonië) heroveren op de moslims. De leden van de orde ontvingen deze eer van Ramon Berenguer IV de graaf van Barcelona, soeverein van Catalonië. Als beloning werden zij vrijgesteld van belastingen en mochten zij openbare vergaderingen in de stad bijwonen. De orde werd niet als een militaire orde erkend zoals de Spaanse ridderorden Calatrava en St. Jacob met het zwaard, maar wel als ridderorde. Ondanks hun vechten in mannelijke kleding en de heldhaftigheid als ridders werden zij wel

geëerd met de titel dame om twijfel omtrent hun vrouwelijke identiteit te vermijden. Uiteindelijk stierf de orde uit. Hieruit blijkt dat in het zuiden de toelating van vrouwen tot ridderorden mogelijk was.

In de Militaire Orde van Santiago (St. Jacob en het zwaard) worden vanaf 1175 in Spanje vrouwen toegelaten. De orde kende ridders, monniken, zusters, commandeurs en gouverneurs. Ook in de Hospitaalorden en zelfs in de Duitse Orde waren vrouwen toegelaten als zusters. Ondanks de gelofte van armoede was een huwelijk in de Spaanse Orde toegestaan. De monnikenorde viel onder de regel van St. Augustinus.

Een afbeelding koningin Isabella II van Spanje

⁵⁹ Tuuk 42.

⁶⁰ Tuuk 50-52.

De Militaire Orde van Santiago heeft een Spaanse en een in de 16^e eeuw afgescheiden Portugese tak. De eerste is geheel aan het Spaanse koningshuis verbonden, de tweede is van de Portugese Republiek met de president als grootmeester.

Koningin Isabella II van Spanje (1833-1868) was bestuurder van de vier Spaanse Militaire Orden; St. Jacob en het Zwaard, de Orde van Calatrava, de Orde van Alcántara en de Orde van Onze Lieve Vrouwe van Montesa. De vier orden waren al door Karel V verbonden aan de Spaanse kroon en de Heilige Stoel.

In Spanje staat een orde onder bescherming van de kroon en is samengesteld uit leden van hoge adel. In Portugal bepaalde koningin Maria dat in 1862 de Militaire Orde van Santiago een orde van verdienste zou worden voor wetenschap, literatuur en kunst. In 1910 werd de orde een orde van de republiek. Zo werd in de 19^e eeuw de meteoroloog Buys Ballot gedecoreerd als grootofficier. Koningin Sofie van Spanje werd in 1997 met het grootkruis in de orde opgenomen. Koningin Elizabeth II ontving de keten van de Orde van Santiago in 1993 uit handen van de president van Portugal.

In 1233 sticht Loderigo d' Andalo in Bologna een religieuze ridderorde, **de Orde van de glorieuze Heilige Maria**, waarin vrouwen de titel ridder ontvingen *militissa*. Een titel aanvankelijk gebruikt als aanduiding voor vrouwelijke soldaten, werd nu een onderscheiding. De orde werd in 1261 erkend door paus Alexander IV en door paus Sixtus ontbonden in 1558.

In Bretagne stelt in 1381 John V hertog van Bretagne naar Engels voorbeeld van de Kousenband een orde van de **Hermelijn en het Oor van Graan** (Ordre l'Hermine et de l'Epi) in met als doel adellijke mannen en vrouwen voor uitzonderlijke verdiensten te belonen. Leden van de Orde waren Katerine Potier en Espy Herault. Anne van Bretagne was grootmeesteres. Anne had drie machtige mannen gehuwd, haar laatste Lodewijk XII was de oprichter van de Orde van St. Michael die lang in Frankrijk zou bestaan.

De leden van de orde van de Hermelijn en het Oor van Graan droegen een keten van korenaren met als draagteken een hermelijn. Anne van Bretagne is op de afbeelding gekleed in een mantel met hermelijnen bont.

Catherine Baw (1441) en later Isabella Hoorne richtten een ridderorde op die uitsluitend voor adellijke dames toegankelijk was. Zij dragen de titel equitissa of chevalière. In het Frans was chevaleresse voorbehouden aan de echtgenote van een ridder. Meer dan een enkele vermelding is niet over deze ridderorde te vinden.⁶¹ Of dit iets te maken heeft met de eerder genoemde kloosterorde van karmelietessen in Nivelles blijft onduidelijk.

Het Franse woord chevalière stamt uit de middeleeuwen, vrouwelijke dragers van het Legioen van Eer worden chevaliers genoemd, op speciaal verzoek mogen vrouwen vanaf 2000 de titel chevalière in de Ordre National du Merite dragen. Sylvie

⁶¹ Bander van Duren 48, 270.

Vartan is hier een voorbeeld van. Het woord heeft niet alleen een ridderlijke betekenis het wordt ook gebruikt als naam voor een zegelring.

Margaretha van Bourgondië (1374-1441) ontving de Orde van de Tuin, een door schoonvader Albrecht en zijn zoon Willem ingestelde ridderorde/ridderlijke onderscheiding. De Orde symboliseert het samengaan van Holland , Zeeland en Henegouwen.⁶² Wellicht dat zij deze onderscheiding die om de hals gedragen moest worden na de consummatie van haar huwelijk op haar dertiende jaar ontving. Brandsma meent dat zij de eerste en enige vrouw was die het ordeteken ontving, als vrouw in een ridderorde. Vergelijk de wapens van Willem VI en Margaretha. Beiden zijn met de Tuin omrand. De Orde van St. Antonius met klok. Van koning Edward III van Engeland the Order of The Garter kregen Willem VI Margaretha van Bourgondië en Margaretha van Kleef evenals wijlen Albrecht van Beieren die deze onderscheiding eerder ontving. (54)

Links

1.Het wapen van Albrecht van Beieren en zijn vazallen, wapenboek Gelre K.B. Brussel

Midden en rechts

2Het wapenboek van de Orde van St. Antonius (Mons, Bibliothèque universitaire) toont;

Het wapen van Margaretha toont links: Beieren, Henegouwen, rechts Bourgondië en Brabant. Het wapen van Willem VI, met in de kwartieren Beieren en Henegouwen.

10. Damesorden tussen 1400-1800 en gemengde orden

In de tijd van oprichting 1382 was de **Orde van St. Antonius** een van de oudste ridderorden in de Lage Landen Ook deze orde werd gebruikt om hoge adel aan de vorst te binden. In feite is de term broederschap meer van toepassing, hoewel er diverse namen golden zoals de Illustere Broederschap van de Ridders van St. Antonius van de Hau en de Illustere Broederschap van de Ridders van Sint -Antonius van Barbefosse.

In de plaats Barbefosse staat de St. Antonius kapel, opgericht door Gérard d'Enghien-Havré.

Afbeelding, Jacoba van Beieren en haar moeder Margaretha van Bourgondië leden van de Orde van St. Antonius.

Zowel Jacoba van Beieren, gravin van Holland evenals haar man Frank van Borselen werden lid van deze orde. Van Steensel noemt dat haar eerste echtgenoot Jan IV van Brabant (1415-1427) en zij

⁶² Brandsma 41

schutspatroom werden van de adellijke broederschap waarvoor zij in 1418, 192 francs tournois ontving. Jacoba werd als een van de eersten van de negenenveertig nieuwelingen in de vijftiende eeuw ingeschreven. Margaretha van Bourgondië, haar moeder staat als eerste vermeld in het wapenboek te Mons, haar man Willem VI was ook ridder. Verder Jeanne van Luxemburg, Johanna van Vianen en vele dames uit de regio. Na 1438 stoppen de inschrijvingen.

Een ridder inwijdingsritueel in de Orde van St. Antonius is niet bekend, de basis van de orde was de broederschap met hulpverlening aan huidziekten en ergotisme. De groeiende invloed van het Beierse huis in deze orde werd mogelijk benut in de Hoekse en Kabeljauwse conflicten hoewel dit niet makkelijk bewijsbaar is. Jacoba had in ieder geval een aantal met eer ontvangen edelen verenigd.⁶³ Van een ridderslag bij opname was geen sprake mogelijk was er wel een accolade, het draagteken en de inschrijving waren de enige zichtbare verbintenis met de broederschap.

D'Artillac Brill vermeldt haar als een hoge edelvrouwe die zich het recht had toegeëigend personen ridders te maken zonder zelf ridder te zijn.⁶⁴ Dat Jacoba de handboog goed kon hanteren blijkt wel uit de anekdote die van haar is ontstaan. De vorstin schiet bij haar bezoek aan Goes in een keer de papagaai van de paal en ontvangt hierdoor volop bewondering van de omstanders.

Naast de Orde van St. Jacob, de Orde van de Tuin en die van St. Antonius zijn er geen ridderorden in de Lage Landen te vermelden tot de Bourgondiër Filips de Goede zijn Orde van het Gulden Vlies instelt als tegenhanger van de Orde van de Kousenband.

Maximiliaan van Oostenrijk opgenomen met de ridderslag in de Orde van het Gulden Vlies

De Ridderlijke Orden; Orde van Malta, de Duitse Orde, de Orde van Het Heilig Graf, the Military and Hospitaller Order of Saint Lazarus of Jerusalem en de Orde van St. George (Habsburg-Lotharingen) verlenen uitsluitend de ridderslag aan mannen. De Orde van Malta slaat drie maal op de rechter schouder, de Orde van het Heilig Graf op elke schouder en het hoofd. De Johanniter Orde geeft drie slagen op de linker schouder, ook aan dames, evenals de Souvereine Orde van St. Jacob in Holland die de drie slagen verdeeld over schouders en hoofd. De ridderslag wordt aan de geknielde ridderexpectant gegeven, bij uitzondering werd dit in het verleden bij de Duitse Orde stand gedaan.

Een nog bestaande katholieke damesorde in is de Orde van de Heilige Isabella in 1801 gesticht door de toekomstige koning van Portugal, Dom João VI op voorspraak van zijn vrouw prinses Carlote Joaquina van Spanje.⁶⁵ In de orde kunnen 26 dames opgenomen worden. De orde was gericht op goede werken in het bijzonder de zorg voor de wezen in het land. Na de verbanning van de koning

⁶³ Van Steensel 208 confrérie de monseigneur Saint-Anthone de Barbefosse

⁶⁴ D'Artillac Brill 6.

⁶⁵ Deze orde niet verwarren met de in 1815 opgerichte Spaanse orde van Isabella de Katholieke.

in 1910 is het een huisorde geworden. Om het mogelijk te maken ook niet-adellijke dames toe te laten in de Orde is een speciale orde van verdienste in de Orde opgenomen.

Het draagteken Orde van de Heilige Isabella

De Orde van de Kousenband in 1348 door Eduard III ingesteld stond vanaf het begin toe, dat vrouwen lid werden. Van 1358-1488 werden 68 vrouwen benoemd al of niet van koninklijke bloede, zij ontvingen de zelfde rechten als de mannen. In de periode daarna werden tot de 20^e eeuw geen vrouwen opgenomen. Na het toetreden van koningin Alexandra van Denemarken in 1901 volgden Queen Mary in 1910 en daarna meerdere vrouwen van hoge adel. De koninklijke Orde van Victoria werd opengesteld voor vrouwen in 1936, nadien the Order of The Bath in 1965 en the Order of St. Michael en St. George in 1975.

Koningin Mary was de eerste vrouw die in 1917 een moderne ridderorde ontving de door koning George V opgerichte *Order of The British Empire*.

The Most Excellent Order of The British Empire wordt vaak verleend aan personen die grote verdiensten geleverd hebben in de Engelse muziek, drama, wetenschap en cultuur. De Orde kent vijf graden; Member (MBE), Officer (OBE), Commander (CBE), Knight /Dame Commander KBE/DBE en Knight Grand Cross (GCBE).

Knight bachelor is een ridderorde die uitsluitend aan mannen toegekend wordt. Paul McCartney *Sir Paul*, Mick Jagger, *Sir Mick* en meerdere bekende artiesten werden tot ridder geslagen en ontvingen een draagteken dat om de hals gedragen wordt. De onderscheiding is niet verbonden aan een inwijding in een ridderorde met een plicht. Vrouwen kunnen voor evenredige verdiensten opgenomen in de *Order of the British Empire* of ontvangen de medaille van *Companion of Honour*. Deze onderscheiding wordt zowel aan mannen als vrouwen verleend in een rang (CH). Tot deze orde kunnen slechts vijfenzeftig leden behoren. Onderscheiden zijn o.a. bisschop Desmond Tutu, Vera Lynn, Sir Paul McCartney en Sir Elton

John. Deze orde is eveneens door koning George V in 1917 ingesteld voor grote verdiensten voor het Britse Rijk. De Orde van verdienste (1902) blijft verder onbesproken. Het ridderen tot knight bachelor is een zeer oude ceremonie ingesteld door koning Hendrik III om de ridder als battelier (strijder) te onderscheiden. Koning George V verleende ook een draagteken bij deze ridder benoeming. De ridders zijn verenigd in the Register of Knighthood en houden een jaarlijkse viering.

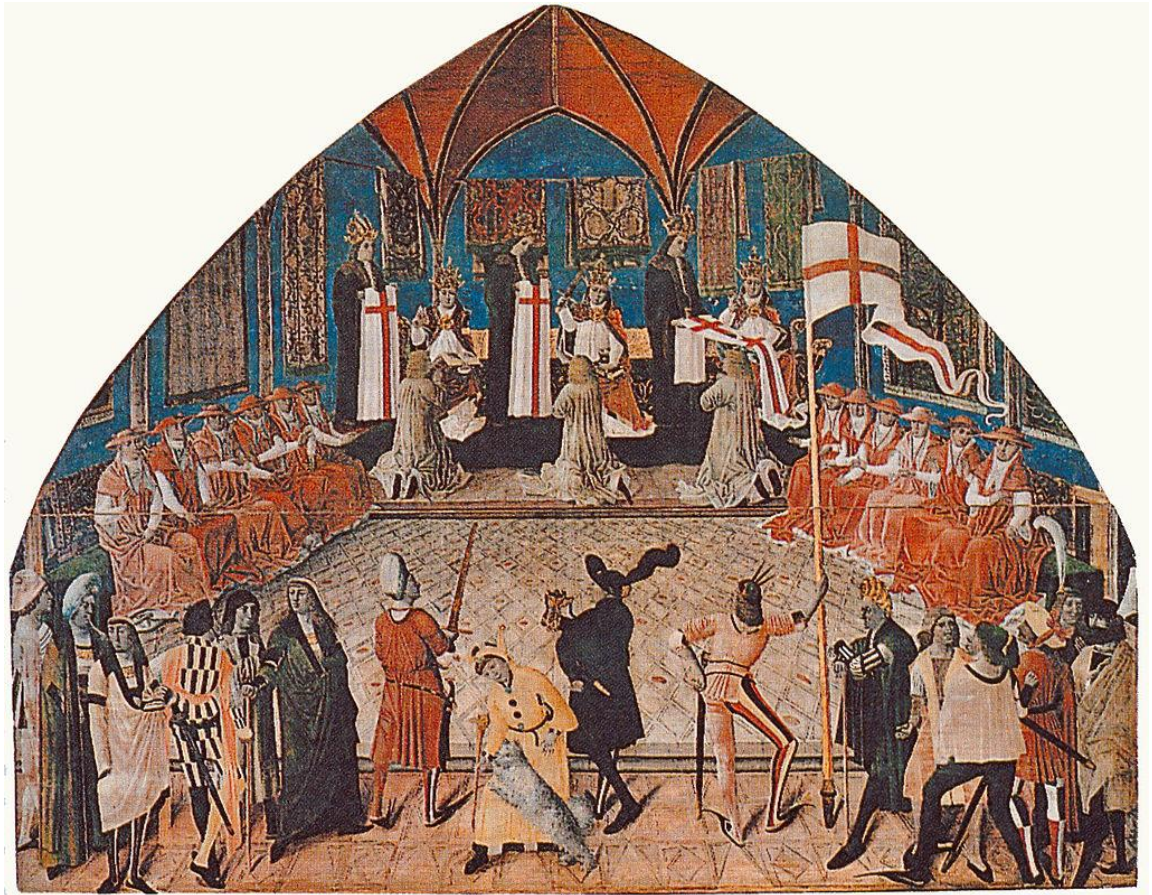

Afbeelding links draagteken knight bachelor. Afbeelding rechts St. George (Joris) schutspatroon.

Onder: Investituur van de Orde van St. George geleid door paus Paul II in 1469 De Orde was opgericht door keizer Fredrik III als militaire orde. Na verval weer opgericht in de 17^e eeuw in Wenen. Geldt

heden ten dage nog als een Habsburgse dynastieke orde. De naam St. George (St. Joris) is door vele orden gebruik, met de afbeelding van St. Joris en de draak. In Rusland had de Orde een hoog aanzien onder Catharina de Grote.

In het midden van de afbeelding wordt de ridderslag gegeven.

Niet in alle orden worden priesters geridderd met een ridderslag om hun religieuze onafhankelijkheid te waarborgen. In de orden waar dit wel gebeurt is dit een uiting van broederschap.

Opname van pastoor Jan Romkes van der Wal in de Orde van St. Jacob in Schoonhoven, 2003. Rechts: Ridderslag expectant Orde Heilig Graf.

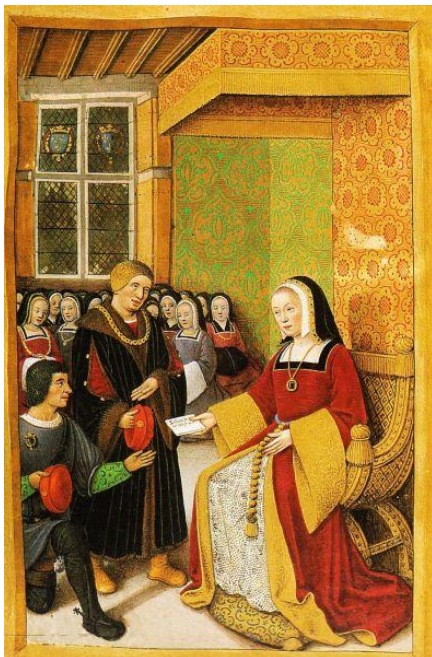
De opname van Dame Lourett Russell in de Orde van Heilig graf. De aartsbisschop geeft een accolade met zijn staf. Deze ceremonie heeft in the USA plaatsgevonden. In 1888 stond paus Leo XIII de opname van dames in de Orde van het Heilig Graf toe. Inmiddels vormen vrouwen een derde van de leden van de Orde.

Investiture of Dame Diana Morpew 2021
London in de Orde van het Heilig Graf zonder ridderslag

11. Damesorden in Europa en de latere overgang naar de Orde van Verdienste.

Als tegenwicht tegen de voor vrouwen gesloten ridderorden ontstonden in de 18^e eeuw damesorden met het doel met bezinning tot religieuze ervaringen te komen en tevens goede werken te verrichten. Zij hoopten hierdoor met adellijke dames als ordeleden een band met het vorstelijk hof te scheppen. De dames werden niet tot ridder benoemd. Een damesorde diende als afzonderlijke "ridderorde" uitsluitend voor vrouwen zonder een lidmaatschap van mannen.

Eind 19^e eeuw verandert er veel. Nieuw opgerichte orden vormden nu in de meeste gevallen niet meer dan een vereniging van opgenomen en benoemde leden. Het verschil tussen een Ridder-damesorde en een Orde van Verdienste is dan niet heel duidelijk. Eerder is getracht orden in te stellen uitsluitend voor dames enkele voorbeelden volgen.

Anne van Bretagne (1477-1514) en haar goede werken.

In **Frankrijk** wordt in 1498 een damesorde door Anne van Bretagne met de naam de Orde van de Dames van het Koord (**L'Ordre des Dames Chevalières de la Cordelière**) door haar man ingesteld.

Haar vader Frans I van Bretagne droeg een dergelijk koord om zijn arm en liet het koord op zijn wapenschild aanbrengen. Het was een eerbetoon aan zijn patroonheilige Sint Franciscus naar aanleiding van het koord met knopen dat Franciscus bij leven droeg. Grootmeester van de Orde van St. Michiel echtgenoot van Anne Karel VIII stichtte deze orde. Om de overleden echtgenoten niet te vergeten werd het teken van deze orde als herinnering door een weduwe van de orde gedragen. Anne droeg dit teken na haar overleden Karel VIII. Het motto van de orde was " *J'ay le corps délié*". *Het lichaam is ontketend.*

Ten tijde van de langdurige regeerperiode van Lodewijk XIV bestond als damesorde de "**Dames van Rougemont**" in Frankrijk. Het was een dames afdeling van de ridders van Sint-Joris die ook wel Orde van Rougemont genoemd werd. Deze orde wordt in Frankrijk als een van de eerste damesorden beschouwd. Hoewel het duidelijk vermeld wordt in bronnen is de doelstelling niet omschreven. Meer dan twee eeuwen kwamen deze grafelijke dames jaarlijks bijeen om Sint-Joris op een feestdag te herdenken. Vermoedelijk is de Orde van Rougemont als vele andere orden in 1824 opgeheven. Een kapel stond in het arrondissement Besançon. De Orde van St. Joris was al in 1390 opgericht door Philibert Miolans in Bourgondië en verdween in dezelfde periode als de damesorde.

Damesorden in Oostenrijk

Het dogmatisch religieus beleven in de 17^e eeuw stond centraal in de Oostenrijkse Orde der **Sklavinnen der Tugend** (De slavinnen van de deugd opgericht in 1662) en de **Sternkreuz-orden** (1668). "De slavinnen" moesten zeer religieus, vroom en deugdzaam zijn en zich wijden aan vrome werken. Het doel was het vrome katholieke leven te bevorderen o.a. aan het Oostenrijkse hof. De regels werden bepaald door de grootmeesteres de uiterst vrome keizerin, de Italiaanse Eleonora van Gonzaga. Zij was echtgenote van de 22 jaar oudere keizer Ferdinand III.

Links, het draagteken van de orde met inscriptie SOL UBIQ TRIUM het motto; deugd alleen behoudt de overwinning.

Rechts, Eleonora op de afbeelding van haar die gemaakt is door Frans Luyck.

Dertig hoog adellijke dames werden door de grootmeesteres in de orde opgenomen en zij stelde ook de regels vast. Op de aangegeven kleding werd aan het hof een stralende gouden zonnescijf gedragen. Na het overlijden van een Dame moest het kostbare ordeteken teruggeven worden. Na 1720 verdween de strenge orde na een zestig jarig bestaan.

Eleonora richtte ook in 1668 de hoog adellijke vrouwen verbonden aan **de Sternkreuz-orden** op, uit dankbaarheid voor het bij een paleisbrand als een mirakel gespaarde kruisrelikwie. Ook in deze orde werd hoge rooms katholieke adel uit de vorstendommen met elkaar

verbonden. Het sterrenkruis zinspeelt op vier sterren aan de zuidpool als kruis. De orde ontving zowel de pauselijke als de staats erkenning met Elzabeta als beschermvrouwe. De huidige grootmeesteres is Gabriële van Habsburg kleindochter van Karel I, de laatste keizer van Oostenrijk. De orde wordt uitsluitend in één klasse verleend. In de periode 1790 en 1840

zijn ongeveer 1400 Sternkreuzdames in de orde opgenomen.⁶⁶ Het motto is “*Salus et gloria*”, “*Verlossing en Overwinning*”. Een bruin kruis omgeven door een dubbele adelaar een medaillon gedragen aan een zwart lint.

De keizerlijke orde van Elizabeth werd in 1898 door keizer Franz Joseph opgericht ter ere van zijn overleden echtgenote, “Sisi”. Het doel was vrouwen ongeacht hun sociale status te belonen voor hun charitatieve en religieuze goede werken. Ruim 900 vrouwen ontvingen in diverse klassen deze hoge onderscheiding. Na het uiteenvallen van het Oostenrijks Hongaarse rijk werd de orde in 1919 opgeheven. De orde kende het Grootkruis 1^e en 2^e klasse en de Elizabeth-medaille.

Roemenië

Een **Roemeens herinneringskruis** is door Elizabeth van Roemenië voor dames ingesteld na de Russisch -Turkse Oorlog 1877-1878 en valt onder de categorie orde van verdiensten.

Orde van het Kruis van Koningin Maria valt wel onder Roemeense ridderorden voor vrouwen. In 1917 is de orde door koning Ferdinand I en koningin Maria ingesteld. De koningin was verpleegster en beloonde hiermee verpleegkundigen voor hun intensieve zorg in de Eerste Wereldoorlog. In de periode van de Socialistische Republiek is de *Orde van Moeder Heldin* ingesteld, die weer verdween na de communistische periode van 1965-1989. Het was een onderscheiding die verleend werd aan moeders met tien of meer kinderen, naar voorbeeld van de eretitel in de Sovjet Unie.⁶⁷ Heden ten dage bestaan er in Roemenië veel Orden van Verdienste verleend voor prestaties op cultureel, kunst en maatschappelijk gebied. Deze worden in deze studie niet nader beschreven.

Rusland

In 1711 richt Tsaar Peter de Grote de **St. Catharina Orde** op ter ere van zijn dappere tweede vrouw Catharina, met de restrictie dat de orde uitsluitend open was voor vrouwen. De Tsarina werd benoemd tot grootmeester volgens in 1713 opgemaakte statuten. Vele familieleden werden met het grootkruis geridderd. Vierhonderdnegentig dames uit binnen en buitenland kwamen voor de riddergraad tweede klasse in aanmerking. Tweemaal werd de orde aan “meisjesachtige jonge mannen uitgereikt waarvan er een Diaconus heette. Tsaar

⁶⁶ Pandula 280

⁶⁷ Ook de Nazi's kenden het “Moederkruis” van 1938-1945.

Peter bezat ook zijn eigen Orde van St. Anna en alsmede de Orde van St. Andreas. Voor Tsaar Peter was niets onmogelijk.

In 1797 werd door Tsaar Paul I het Catharina Instituut opgericht voor de opvoeding van jonge adellijke dames. Leden van de Catharina Orde waren verplicht hiervoor zorg te dragen. In 1928 stierf de laatste grootmeesteres en in feite hiermee de orde. Groothertogin Maria Vladimirova heeft het grootmeesterschap geclaimd en enkele malen in deze rang in de afgelopen jaren het grootkruis verleend.⁶⁸

In het parlement van de Sovjet-Unie is in 1934 de titel Held van de Sovjet-Unie ingesteld, een prestigieuze onderscheiding die aan mannen en vrouwen uitgereikt voor hun prestaties in de literatuur, wetenschap, oorlog en ruimtevaart. De titel wordt aan de naam verbonden.

De Duitse vorstendommen

Ook Beieren kende al in de zeventiende eeuw een damesorde de **Orde van St. Anna te Würzburg** opgericht door Anna Maria von Dernbach in 1683. Zij schonk heel haar vermogen om de instelling voor Frankenlandischen adellijke dames te verwezenlijken. Opgenomen werden twaalf leden der eerste klasse en twintig der tweede klasse. De bisschop Johannes Philippus wijdde in 1714 de orde. De dames droegen een wit geëmailleerd kruis met de beeltenis van St. Anna aan een rood met zilver omzoomd lint. De orde werd in de loop der tijd opgeheven.

in 1766 ontstond orde voor liefdadigheid opgericht door Elizabeth Maria Aloysia Augusta van Sülzbach (1721-1794) (Beieren), **de St. Elizabeth-Orde**. De beschermheilige van de orde was de beroemde heilige Elizabeth van Thüringen (Hongarije). In deze Orde zijn uitsluitend hoog adellijke rooms-katholieke dames, de zgn. "Stiftsadel", opgenomen.⁶⁹ De dames behoorden tot vorstinnen van het huis en van de overige Duitse vorsten dommen. Na de mis op negentien november werden jaarlijks aalmoezen uitgedeeld. Heden is het een huisorde onder gezag van Wittelsbach en verleent donaties. De orde zet zich in voor liefdadigheid en bleef tot ver in de negentiende eeuw als werkende orde bestaan met een koningin als grootmeester. Paus Clemens XIII verleende een persoonlijke bul aan de orde Op blz. 54 is het ordeteken afgebeeld.

Een tweede charitatieve **St. Anna Orde** (te München) werd in 1783 gesticht is door Maria Anna Sophia van Beieren weduwe van keurvorst Maximiliaan III. De Orde is bestemd voor achttien aan haar verbonden dames die na opname in de orde in een *stift* verbleven.⁷⁰ Hiervan waren twaalf van katholieke adel. Acht adellijke voorouders werd voldoende geacht voor het toetreden tot de orde. Daarnaast werd ook niet adel toegelaten als dochters van officieren. Zij ontvingen een levenslang inkomen. In 1809 mochten alle dochters van gesneuvelde officieren een derde van het verloren inkomen ontvangen. In de loop der tijd werden talloze vestigingen als *Stiften* gerealiseerd. De orde is niet opgeheven en de huidige grootmeester is de Franz Bonaventura, de Hertog van Beieren, van het huis Wittelsbach. Het Münchener Stift is nog steeds werkzaam met liefdadigheid en is de zetel van de orde.

⁶⁸ Burke's Peerage 821.

⁶⁹ Afstamming van 16 adellijke betovergrootouders, in de 19^e eeuw werden dit acht.

⁷⁰ Roochemont en Bischoff beschrijven tien hoog adellijke dames.

Op 12 december 1827 stelde de Beierse koningin Theresia **de Theresia Orde** in voor twaalf alleenstaande dames. Met de titel Eredame kregen zes dames jaarlijks 300 Beierse gulden en de zes andere 100 gulden jaarlijks.⁷¹ Toegetroeden buitenlandse dames kregen geen inkomen vanuit de Orde. De koningin was de grootmeesteres. Het orde teken is een gouden licht blauw geëmailleerd kruis met een koninklijke kroon achter op het kruis staat: << laat op aarde onze levenswandel gelovige zijn, tot in de eeuwigheid>>.

De Orde van het Vertrouwen (afbeelding) is een ingestelde huisorde voor mannen en vrouwen. De orde was gericht op het belonen van trouw en vriendschap. Hoewel opgericht door Henriëtte Amalia, Prinses van Anhalt Dessau, voor het vorstendom Nassau Dietz, werden ook vele omringende vorsten en hoge ambtenaren in de orde opgenomen.⁷²

In het Koninkrijk Westfalen geregeerd door Jérôme Bonaparte werd de Orde van de Kroon van Westfalen gesticht. De **Damesorde de Orde van de Hofeer** was hieraan verbonden. Deze orde werd op de verjaardag van de koningin in 1809 ingesteld. Op 21 februari ontvingen alle hofdames het versiersel, een blauwe strik met de kroon van Westfalen.

De Orde van Theresa werd uitsluitend voor adellijke dames opgericht die vnl. uit het huis Wittelsbach afkomstig waren. Het was een orde die gelden ontving bij toetreding en die ongehuwde dames een jaarlijks pensioen leverde. De vereniging is nu een verzameling van eredames bestaande uit hoge adel uit de Europese vorstenhuizen onder een grootmeesteres. Alle verbonden dames zijn welgesteld. Het huis Wittelsbach heeft sinds Lodewijk IV de Beier vorsten in Holland, Oostenrijk, Hongarije, België en Zweden vorgebracht.

Ook Pruisen kende vrouwelijke orden waaronder de in 1814 door Friedrich Wilhelm III opgerichte **Orde van Louise**, ter ere van zijn overleden vrouw Louise zu Mecklenburg Strelitz. De orde diende om de vrouwen te eren die zich voor de zorg van de gewonden en zieken, slachtoffers van de Napoleontische oorlogen hadden ingezet. De gegeven verpleegkundige zorg met troost en verzachting werd hierdoor openlijk gehuldigd met een klein gouden achtpuntig kruis met in het midden een blauwe sterrenkrans en centraal een L. Het kapittel bestaat uit vier hoog adellijke dames. In 1863 kwam de Oorlogs- Herinneringsmunt 1813-1815 als onderscheiding voor dames uit.

Jaren later werden koningin Victoria van Engeland, prinses Sofie, prinses Marianne, en de koninginnen Wilhelmina en Juliana met de orde onderscheiden.

In 1871 werd het **Kruis voor Verdienste voor Vrouwen en Maagden** uitgebracht als erkenning van grote opofferende werkzaamheid in het leger en zorg voor de militairen en familie.

De Pruisische Rode Kruis medaille 1898 en de medaille met het Kruis van Genève vallen niet onder een orde. Deze zijn door keizer Wilhelm II en zijn echtgenote Augusta Victoria ingesteld. Het rode kruis komt op veel draagtekens in Europa terug.

⁷¹ In 1873 werd de gulden omgezet in mark, waarde een gulden werd 2,2 mark.

⁷² Zelm van Eldik 847

Lang is een ridderkruis van een ridderorde aan mannelijk adeldom verbonden gebleven. Hierin kwam in de negentiende eeuw verandering met onderscheidingen voor vrouwen, maar tot een vrouwelijke ridderorde is het niet gekomen.

In 1907 verscheen het **Verdienste Kruis voor Dames** (Frauerverdienskrenz), ingesteld om prestaties op sociaal maatschappelijk en religieus gebied van vrouwen te belonen met een eerste en tweede klasse. Wilhelm II was de oprichter van deze onderscheiding en zijn vrouw Augusta Victoria werd de grootmeesteres. De orde stond onder de Orde van Louise. Na het aftreden van de keizerlijke familie in 1918 is de orde niet meer verleend.

Ook Beieren bracht een Verdienstkrenz für Krankenpflege. In Sachsen-Weimar-Eisenach kwam **das Ehrenzeichen für Frauerverdienste** uit, alleen bedoeld om vrouwen te belonen voor hun inzet en hulp in de Eerste Wereldoorlog. Dit zijn geen ridderorden met leden maar om hun uitzonderlijke status leek het de moeite waard om te vermelden.⁷³

Hertog Ernst I van Saksen Coburg en Gotha meende in 1835 de starre regels, die voor ridderorden golden, te kunnen aanpassen met **Eine Medaille für Anerkennung besonderer Verdienste in Bürgerlichem Leben**, een onderscheiding voor niet adellijke gewone werkzame burgers met grote maatschappelijke verdiensten in vijf graden van goud naar brons. Na twee

jaar werd medaille niet meer verleend, de tijd was blijkbaar nog niet rijp hiervoor. Er was toch iets goed te maken. In 1907 werden voor vrouwen medailles van verdienste uit gereikt. Dit werden de Gouden Medaille voor Verdienste met het portret van hertogin

Medaille met hertogin Alexandrine

Alexandrine, een gouden medaille met kroon met het portret van hertogin Adelheid, en een gouden en zilveren medaille zonder kroon met het zelfde portret.

Een in 1871 opgerichte orde voor de vrouwen van Saksische adel is genoemd naar de vrome hertogin van Saksen **de Orde van Sidonia**. Voor deze onderscheiding werden voornamelijk Saksische vrouwen geselecteerd die zich in oorlog en vreedstijd met hun hulpverlening grote vaderlandsliefde in hebben getoond. De orde heeft bestaan tot 1918. Naast deze damesorde werd in 1906 nog een orde gesticht die liefdadigheid en hulpverlening door vrouwen van alle gezindten beloonde, genoemd naar de Saksische koningin **de Maria-Anna-Orde**. Na de val van het koninkrijk werd de orde in 1918 afgeschaft.

De Olga-orde werd ingesteld door koning Karl I van Württemberg als eerbetoon aan zijn vrouw Olga van Rusland. De ridderorde was een onderscheiding voor mannen en vrouwen die zich belangeloos hadden inzet de gewonde soldaten te verplegen en te verzorgen die terugkeerden uit de Frans–Pruisische oorlog 1870-1871. Na 1918 verdween de orde geleidelijk.

Für Verdienste um das Rote Kreuz bracht koningin Olga in 1889 een medaille uit om mannen en vrouwen in dienst van het Rode Kruis in zilver of brons te belonen.

⁷³ Pandula 274-275

Hongarije

De Orde van Verdienste van de Hongaarse Republiek is in 1946 ingesteld en voortgekomen uit het door de regent van Hongarije, admiraal Horthy in 1922 ingestelde Hongaarse Kruis van Verdienste. Dragere van het grootkruis zijn de koninginnen Elizabeth II van Engeland en Beatrix, Koningin der Nederlanden. De door koningin Maria Theresia in 1764 gestichte Orde van St. Stephanus is uitsluitend aan mannen verleend. De door Horthy veranderde orde werd na zijn val in 1944 opgeheven. **Het Keizerlijk-Koninklijk Oostenrijks-Hongaars Ereteken voor Kunst en Wetenschap** werd aan voornamere vrouwen verleend zoals koningin Elizabeth van Roemenië en diverse schrijfsters.

Polen

In de 18^e en 19^e eeuw bestond in het koninkrijk Polen **een damesorde van het Stift Marywilskiej**. De hoogste onderscheiding **de Orde van de Witte Adelaar** is in 1705 door koning Augustus II ingesteld en wordt verleend aan vooraanstaande mannen en vrouwen, verzetsstrijders, hoge militairen en buitenlandse vorsten zoals prinses Beatrix en koning Willem Alexander.

Noorwegen

Onder de zgn. familie/dames-huisorden valt het in 1906 uitgegeven draagteken met het portret van koning Haakon VII. Dit wordt heden ten dage nog door leden van het koninklijk huis gedragen.

Een huisorde met het portret van koning Olaf V werd in 1958 gedragen door de koningin en de prinsessen. In 1991 ontvingen de koningin, de prinsessen en hoogwaardige vrouwen het draagteken met het portret van koning Harald V als huisorde. De portretten worden uitsluitend aan dames verleend. De adelstand is afgeschaft sinds 1821 zodat titels verdwijnen.

De Koninklijke Noorse Orde van St. Olaf (1847) is vernoemd naar de heilig verklaarde koning Olaf II Haraldsson (995-1030), die Noorwegen verenigde. Ridders in deze orde hebben hiermee een hoge maatschappelijke erkenning, maar er is geen titel aan verbonden.⁷⁴

De koninginnen Wilhelmina, Juliana, Beatrix, Maxima, Paola en ook prinses Margriet zijn dragere van het grootkruis met keten. Daarnaast zijn de koningen van de Nederlanden en België en prins Bernard in de orde benoemd evenals vele hoge ambtenaren. De orde kent 5000 leden en wordt na 1985 alleen nog aan Noeren verleend.

De Koninklijke Noorse Orde van Verdienste is door koning Olav gesticht 1985 is de opvolger van de in 1904 ingestelde Orde van de Noorse Leeuw, die in Zweden ingesteld was. Deze kent zes klassen waarmee vele binnenlandse en buitenlandse mannen en vrouwen zijn onderscheiden.

In Denemarken bestaan ook dergelijke familie huisorden met het portret van koning Frederik IX (1947) en het portret van koningin Margrethe II (1997).

In de Orde van de Olifant zijn alle prinsen en hun echtgenotes opgenomen. Alle regerende Europese vorsten en echtgenotes zijn tot ridder zonder ridderslag verheven.

⁷⁴ Een plaatsing na generaals en de grootmeester.

Zweden heeft sinds de negentiende eeuw ook een huisorde waarmee portretten van de vorst gedragen worden. De eerste was het portret van koning Oscar II (1829-1907). Daarna volgde het portret van koning Gustaaf V en heden ten dage het portret van koning Carl Gustaaf.

In de Hoge Orde van de Vasa en de Orde van de Poolster kunnen dames en geestelijken geen ridder zijn. Vanaf 1975 zijn ridderorden voornamelijk als verdiensten uitgereikt. De Orde van de Poolster blijft in de huidige tijd onder de leden van het Koninklijk Huis. De Orde van de Vasa kent rangen commandeurs, ridders en medailles. Dames kunnen in de orde opgenomen worden en ontvangen evenals ridders en geestelijken een kleinood. De meest Nobele Orde van de Serafijnen kent de Zweedse prinsen de Commandeurstitel toe. De leden dragen de titel *Ridder en Commandeur in Zijne Koninklijke Majesteits Ridderorden*. De ridderorde laat ook vrouwen toe. De leden hebben een wapenschild met de keten rondom, dames voeren een grootlint om het schild gelegd met daaronder het draagteken. In de Zweedse tak van de adellijke Johanniterorde worden dames geridderd. Koningin Sylvia is "Dame en Eerste Honorair Lid" van de orde.

Kleinood van de Hoge Orde van de Vasa.

V.l.n.r. prinses Sofia en prinses Madeleine dragen de huisorde met het portret van de koning en de versierselen van de Orde van de Serafijnen. Het wapen van koningin Silvia met het gedrapeerde grootlint van de orde.

Spanje kent de **Koninklijke Orde van Koningin Maria Louisa** die in 1792 al opgericht werd door koning Karel IV ter ere van zijn echtgenote Maria Louisa Theresia prinses van Parma. Zij kreeg het recht zelf dames edele vrouwen voor hun verdiensten in de orde te benoemen. Tijdens de Franse bezetting van Spanje in de Napoleontische periode werden de leden van het Koninklijk Huis gevangen gezet. In 1816 werd de orde hersteld en stond open katholieke oude adel als damesorde. Goede werken bestonden uit weeshuizen bezoek en armenzorg. Als onderscheidingsteken droegen zij een kleinood, het Maltezer kruis, aan een lint aanvankelijk als strik op de linker schouder, later als grootlint over de rechter schouder op de linker heup. Koning Juan Carlos I herstelde de statuten van 1794 en hij en zijn echtgenote Sofia van Griekenland werden als gevolg hiervan hoofd van de orde. De orde bezit nog een graad "Dama Noble" het aantal dames is beperkt tot dertig. Grootlinten werden in de tijd

dat de dames vaak decolletés droegen vervangen door schouderdecoraties, later werd dit weer tot schouderdecoraties aangepast.

In **Portugal** werd in 1801 (1804) door prins Johan I een imitatie van de Spaanse orde van Maria Louise, op verzoek van zijn echtgenote Dona Carlotte als damesorde opgericht. Het werd de **Orde van de Heilige Isabella**. De aan de orde verbonden dames verplichtten zich wekelijks een weeshuis in Lissabon te bezoeken en goede werken, met name voor wezen, te verrichtten. In de negentiende eeuw kende de orde uitsluitend zesentwintig adellijke dames, en jaarlijks werd de orde verleend aan tien dames van de hoogste stand. Koningin Wilhelmina was dame in deze orde in de twintigste eeuw.

Met het verdwijnen van het koningshuis door de transformatie van Portugal in een republiek werd de laatste decoratie als huisorde in 1945 uitgereikt. Vanaf 1980 wordt de orde weer verleend door de grootmeesteres H.K.H. Isabel de Herida de hertogin van Breganza aan vrouwen die zich met liefdadigheid verdienstelijk hebben gemaakt en worden nieuwe dames in de orde benoemd. Het motto is << *pauperum solatio*>>

Griekenland kent de **Orde van Weldadigheid** die in 1948 opgericht is. Het is een onderscheiding voor vrouwen die uitstekende diensten voor het vaderland verleend hebben op het gebied van liefdadigheid en op cultureel gebied in kunst en literatuur. Er bestaan in de orde vijf klassen van Grootkruis tot Zilveren kruis.

Een andere damesorde van de voormalige koninklijke familie is de huisorde van de Heilige Sophia en de Heilige Olga. Deze orde is opgericht in 1936 en draagt ook de namen van de echtgenotes van koning George I en koning Constantijn I. In 1973 is de orde opgeheven door de staat Griekenland. Desondanks is de orde nog open voor dames van koninklijken bloede en wordt verleend door grootmeesteres Anne Marie als telg van het afgetreden Griekse koningshuis.

Engeland (het verenigd koninkrijk)

De **koninklijke Victoria en Albert-Orde** werd sinds 1862 aan dames aan het hof uitgereikt. Het medaillon bestond uit een krans van briljanten en de portretten van Victoria en Albert onder een kroon. De Orde kende vier graden en is na de dood van de vorstin vervangen door de Koninklijke Familieorde van Edward VII in 1901.

De **Orde van de kroon van India** is opgericht door koningin Victoria in 1878. De orde was bestemd voor vrouwen van vorstelijke huize of echtgenotes van hoge ambtenaren. Na 1947 is de orde niet meer verleend. Het merendeel van de vrouwen behoorde tot Europese adel. Een beperkt aantal Indiase vrouwen mochten ook de orde ontvangen.

Naast bovenvermelde damesorden zijn in een eerder hoofdstuk een aantal ridderorden beschreven die dames in hun orde opnemen. De hoogste ridderorden zijn hieronder nogmaals weergegeven.

1. De Orde van de Kousenband neemt al vanaf de oprichting ridders en dames op.
2. De Orde van de Distel riddert als Knight en Lady Companion naast leden van de Britse koninklijke familie sinds 1826 alleen Schotten. Na aanpassing van de statuten in 1987 worden ook dames in de Orde opgenomen.
3. De Orde van Verdienste (Merit) is de onderscheiding voor verdiensten in literatuur, kunst, wetenschap en in het leger. De leden dragen OM achter hun naam, de orde omvat niet meer dan vierentwintig personen.

4. Order of the Bath. Knight/Dame Grand Cross en Knight/Dame Commander dragen de titel sir en dame. De Orde kent een militaire en een civiele divisie.
6. De Orde of van de Heilige Michael en Heilige George kent geen damesbenoelingen
7. Member of The British Empire. Opname in deze Orde betekent adeldom. In de hoogste rangen zijn dit Knights en Dames Grand Cross (sir en dame). De echtgenote of weduwe van een Knight Grand Cross (Sir) draagt de titel Lady. Knights and Dame Commanders krijgen eveneens persoonlijk adeldom met de titel sir, dame en lady voor weduwen. Buitenlandse dames zijn niet in de orde opgenomen.
8. The Royal Victorian Order behoort tot een in 1896 gestichte huisorde voor verdiensten aan het koninklijk huis deze Orde is sinds 1936 voor dames opengesteld.
9. Het geridderd worden met een ridderslag als Knight Bachelor is uitsluitend voor mannen mogelijk. Zij dragen nadien de titel sir.

Dapperheidsonderscheidingen

1. **Het Victoria Cross**, is uitsluitend verleend aan mannen voor heldenmoed in de strijd met de vijand.
2. **Het George Cross**, verleend aan militairen en burgers voor moed onder gevaarlijke omstandigheden.

Enkele vrouwen ontvingen het George Cross. Dit waren o.a. de Engels-Franse dame Odette Samsom, GC, MBE. Odette Samsom werd voor haar spionage in Frankrijk in de Tweede Wereldoorlog ook tot chevalier Légion d' honneur benoemd. Werkzaam voor the Special Operations Executive werden Violette Szabo, een Engels-Franse agente en Noor Inayat Khan, geboren als Russin postuum onderscheiden. Violette stief na verraad in Ravensbrück en Noor in Dachau. De Canadese Doreen Ashburnham-Ruffner redde het leven van een vriend die door een bergleeuw werd aangevallen. Voor deze moed werd de verkregen Albert Medal later vervangen door het George Cross, na een aanpassing van de wet. In totaal zijn dertien vrouwen voor heldenmoed in de tweede Wereldoorlog met het George Cross onderscheiden. In rang staat het George Cross onder het Victoria Cross en boven de Orde van de Kousenband.

The Order of Saint John. Dit is een afkorting van de “Most Venerable Order of Saint John of Jerusalem “ kan als een ridderlijke orde beschouwd worden. Deze orde is naar voorbeeld

van de aloude Hospitaal Orde van St. Jan door koningin Victoria in 1888 als koninklijke orde opgericht door middel van een royal charter. Met 25.000 leden is de orde gesitueerd in de UK, USA, Canada, de Republiek Ierland en Nieuw Zeeland.⁷⁵ St. John ambulances zijn in deze landen inzetbaar. De hoogste officier van de orde is een prior; koningin Elizabeth II is soeverein. De verleende titels Knight /Dame Grand Cross, lagere rangen zoals Knight/Dame, die als *Sir of Dame* met koninklijke orden verleend worden, mogen niet in het dagelijks verkeer worden gebruikt. Bij feestelijke gelegenheden is het dragen van de ordetekenen wel toegestaan. Ook in deze Orde worden de Knights en Dames met een ridderslag op de schouder opgenomen.

De republiek Ierland kent geen eigen ridderorden. **Ulster** hanteert als onderdeel van het Verenigd Koninkrijk het Britse decoratiestelsel.

Malta kende tijdens de Britse regeringsperiode veel toekenningen van de Orde van het Britse Rijk en de Orde van St. Michael en St. George. In de hoogste graden van de orde van verdienste worden geen vrouwen vermeld. De Xirka Gieh Ir-Republiek is een genootschap en staat vrouwen toe.

Finland bezit twee belangrijke ridderorden voor civiele als militaire verdiensten; de in 1919 ingestelde Orde van de Witte Roos en de Orde van de Finse Leeuw vanaf 1943. Aan de Orde van de Witte Roos is het Finse Ereteken van de Witte Roos verbonden als exclusieve damesorde. De dames worden vereerd met een geëmailleerd ridderkruis dat aan een lint gedragen wordt. Hierdoor zijn er zeven graden in deze Orde. Voor civiele en militaire verdiensten bestaat ook de in 1918 ingestelde Orde van het vrijheidskruis die onderscheidingen ook aan nabestaanden van gevallen toekent als een Rouwkruis of Rouwmedaille. In Frankrijk bestaat eveneens de Orde van Franse Compagnons de la Libération. Het is niet toegestaan deze onderscheiding, die uitsluitend gereserveerd is voor vrouwen, door mannen te dragen.

Nederland

De Erepenning voor Menslievendhulpbetoon in 1822 ingesteld door koning Willem I een onderscheiding in goud zilver en brons voor heldendaden door burgers niet in gevechtssituatie. Ovaal draagteken, tot 1898 een legpenning.

12. Klein overzicht van landen zonder specifieke damesorden

België, is eerder beschreven met de ridderadel. Opvallend zijn de prinsessen en koninginnen met grootlinten in de Leopoldsorde. Vanaf de rang grootofficier naar Ridder zijn veel vrouwen onderscheiden in deze hoogste Belgische orde. Onder de Leopoldsorde staat de

⁷⁵ Landen die met of the Orde van St John verbonden zijn : Antigua and Barbuda, Barbados, Bermuda, Cyprus, Dominica, Fiji, Ghana, Gibraltar, Grenada, Guyana, India, Jamaica, Malawi, Malaysia, Malta, Mauritius, Montserrat, Namibi a, Nigeria, Pakistan, Papua New Guinea, Saint Lucia, Solomon Islands, Sri Lanka, Swaziland, Tanzania, Trinidad and Tobago, Uganda, Zambia and Zimbabwe.

Kroonorde waarmee vrouwen ook met het grootkruis en lager onderscheiden kunnen worden. De Orde van Leopold II kent ook vijf klassen.

Uit de eerdere documentatie blijkt dat Nederland en België geen damesorden kennen. De Johanniterorde, Orde van het Heilig Graf en Malta is in beide landen ruim vertegenwoordigd

Italië

Specifieke damesorden in de ridderorden van de staat heb ik niet kunnen vinden, in pauselijke ridderorden zijn enkele dames in de Orde van St. Sylvester (1905) onderscheiden. De theologe Maria ter Steeg is benoemd tot Dame in de Orde van St. Gregorius de Grote, Liliane Ploumen is benoemd tot Commandeur in deze Orde.

Vaticaanstad kent vijf belangrijke ridderorden, de Orde van Christus is de hoogste. De vijfde Orde van Silvester kan ook aan andere geloven verleend worden als verdienste. De Orde van Gregorius kan ook dienen als militaire ridderorde. Religieuzen, priesters en diakens kunnen alleen een onderscheiding ontvangen zoals de Gouden Roos of een medaille Fidei et Virtuti, dit is geen ridderorde. Vele katholieke vorstinnen en onze lieve vrouwen ontvingen de Gouden Roos.⁷⁶

Servië bezat als middeleeuws vorstendom en als prinsdom tot 1878 de Orde van de Draak en de Orde van het Kruis van Takowo waarin dames niet onderscheiden werden. In koninkrijk van 1878-1919 werden alleen de Orde van Sint Sava en de Orde van de Witte Adelaar aan hoge vorstinnen zelden verleend. Daarnaast kende Joegoslavië talloze helden en bevrijdingsorden in de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog. Met de Orde van St. Sava zijn een Nederlandse arts Arius van Tienhoven, voor zijn werk in de Eerste Balkan Oorlog, en een politiek tekenaar in de Eerste Wereldoorlog Louis Raemaekers onderscheiden.

Sinds 2008 is Servië niet meer met de staten Montenegro en Kosovo verbonden. In het land zijn er nu zeventien overgebleven of nieuw ingestelde ridderorden. De hoogste zijn; de Keten van de Orde van Joegoslavië en de Orde van de Grote Joegoslavische Ster, die toegekend worden aan staatshoofden en hoge ambtenaren.

De Orde van de Grote Joegoslavische Ster is verleend aan koningin Juliana, koningin Elizabeth II van het Verenigd Koninkrijk, koning Boudewijn I en keizerin Farah Diba.

Albanië heeft een socialistisch ordesysteem voor heldenmoed en verdienste met een graad. Gegevens over vrouwen hebben geen bronvermelding.

Kroatië Orde van Koning Tomislav is de hoogste van zestien ridderorden en wordt slechts aan staatshoofden, koningen en presidenten, toegekend, als vrouw heeft koningin Elizabeth de ridderorde ontvangen. Als tweede ridderorde telt de Grote Orde van koningin Jelena die de orde verleent aan premiers en prinses-gemaal. Madeline Albright en Moeder Teresa mochten de orde ontvangen, naast kanselier Helmut Kohl, Gerhard Schröder en de Belg Wilfried Martens. De resterende orden worden niet behandeld.

Bulgarije

Koninklijke orden zijn vervangen door socialistische orden waarin geen onderscheid voor mannen en vrouwen wordt gemaakt. Dit geldt ook voor de Baltische staten na lange Russische invloed.

⁷⁶ OLV Fatima Portugal, Zwarte Madonna van Czestochowa, ev.

Tsjechië en Slowakije hebben vanaf 1993 eigen ridderorden, traditioneel is een hoge Tsjechische orde de Orde van de Witte Leeuw.

Monaco kent de Orde van St. Karel, de Orde van de Kroon, de Orde van Grimaldi en de Orde van Culturele Verdienste, onderscheidingen die verleend worden voor verdiensten aan het Prinsdom of aan de vorst.

Zwitserland heeft geen decoratiestelsel van de staat.

In **de Baltische Staten** is in 1949 het Verband der Baltische Ritterschappen e. V. opgericht met als doel; de adellijke families te verenigen met de historische tradities en het geven van liefdadigheid. Heden zijn er tweeduizend leden, bestaande uit heren en dames. In Litouwen zijn er na de verkregen soevereiniteit weer uit te reiken ridderorden. De koning en koningin van Zweden ontvingen het Grootkruis met Keten van de Orde van Vytautas de Grote. De tweede hoogste orde is de Orde van het Kruis van Vytis.

Letland herstelde na de bevrijding van de Russische bezetting in 1920 de Militaire Orde van Lacplēsis ingesteld. Voor de moed ontvingen drie dames het kruis IIIe klasse. De hoogste onderscheiding is een orde van verdienste de Orde van de Drie Sterren met vijf graden. Letland werd in 1990 weer onafhankelijk en stelde de eerder door de Russen afgeschafte orden weer opnieuw in. Dit waren ook de Orde van Viestur en de Orde van dankbetuiging.

Estland, kent acht orden van verdienste, de hoogste zijn de Orde van het Vrijheidskruis en de Orde van het Rijkswapen. De orden worden voornamelijk aan Esten verleend.

Op de onderstaande afbeeldingen enkele voorbeelden van onderscheidingen in damesorden. Gelet op de uitvoering worden de meesten alleen met een strik gedragen, anderen hebben nog aanvullend slippen.

De Sint-Elizabeth-Orde (Beieren 1766) De Theresia-Orde (Beieren 1827) Rouwkruis Finland

1.

2.

3.

- 1. Orde van het Kruis van Koningin Maria (Roemenië 1917)
- 2. De Keizerlijke Oostenrijkse Elizabeth –Orde 1898
- 3. Rusland Grootkruis Orde van de Heilige Catharina

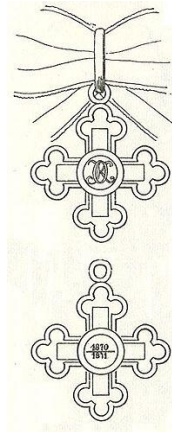
Louise-Orde (Pruisen 1814)

Het Pruisisch Kruis van Verdienste, 1907

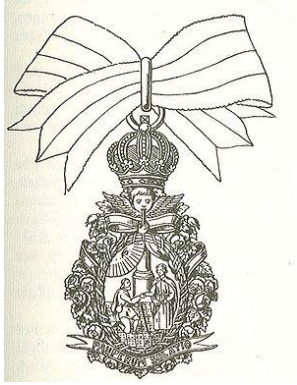
De Orde van Sidonia –Orde (Saksen 1870)

De Olga –Orde (Württemberg 1871)

De Orde van de Dames van de Knoop (Frankrijk 1498)

Orde Heilige Isabella (Portugal 1801)

De Pauselijke Gouden Roos

Ondanks dat verreweg de meeste onderscheidingen aan hoge militairen en mannen verleend worden zijn er veel ridderorden die vanaf de twintigste eeuw geen onderscheid meer maken. Hieronder is een samenvatting gemaakt van ooit opgerichte Orden die alleen voor dames bestemd waren.

13. Damesorden als verbintenis, verdienste en huisorde.

Een overzicht van bestaande en afgeschafte damesorden alsmede enige onderscheidingen die uitsluitend aan dames worden of werden verleend⁷⁷.

- Anhalt, Anhalt-Köthen, Anhalt-Dessau: Huisorde van Albrecht de Beer door drie hertogen gesticht. Met vijf klassen, medailles en het Prinsessenkruis als damesorde met het juweel van de huisorde. Het is een nog bestaande orde met een grootmeester
- Beieren: De Theresia-Orde. In 1827 door koningin Theresia opgericht. De orde bestaat nog.
- Beieren: De Sint-Elisabeth-Orde. In 1766 opgericht, wordt heden ten dage nog verleend door de hertog van Beieren.
- Beieren: De Sint Anna-Orde. In 1783 opgericht door Anna van Beieren voor twee groepen van achttien adellijke dames die in stiften woonden in München en Würzburg. Een nu nog bestaande orde in het huis Wittelsbach.
- Bourgondië: De Dames van Rougemont 15^e eeuw (opgeheven).
- Brazilië: In 1801 werd de Koninklijke Orde van St. Elizabeth door Juan prins van Brazilië gesticht met prinses Charlotte als grootmeesteres en zes en twintig dames voor charitatief werk. Opgeheven.
- Keizer Pedro I van Brazilië stichtte in 1829 de Rosen-Orden, de Keizerlijke Orde van de Roos open voor mannen en vrouwen. De orde wordt heden nog verleend.
- Brunswijk: Het Kruis van Verdienste voor Vrouwen, opgeheven na de opname van Brunswijk in de Duitse Bondsstaten.
- Cambodja: De Satrei Vathana Decoratie ingesteld in 1948, voor vrouwen, en leden van het Koninklijk Huis.

⁷⁷ Wikipedia overzicht

- Denemarken: De Orde van de Perfecte Vriendschap. In 1732 door koningin Sophia Magdalena van Brandenburg-Kulmbach-Bayreut opgericht. Wordt aan mannen en vrouwen verleend. Heden beschouwd als een historische ridderorde, opgeheven.
- Denemarken: De Koninklijke Beloningsmedaille voor 1951 bevestigd aan het lint van de Orde van de Dannebrog werd de "damernes ridderkors" genoemd. Nadien als medaille verleend. Tot 1951 werden geen ridderorden aan vrouwen verleend.
- Het Koninkrijk Egypte: De Orde van de Rechtschapenheid ("Nishan al-Kemal") in 1915 door de sultan ingesteld en in de orde in 1935 hervormd met een draagteken zonder kroon. De orde wordt verleend aan vorsten hoge ambtenaren en hun echtgenotes.
- Ethiopië: De Orde van de Koningin van Sheba in 1922 opgericht. Hoewel een damesorde is de orde ook aan prins Bernard verleend.
- Het Heilige Roomse Rijk van de Duitse Natie: De Orde van de Slavinnen van de Deugd. In 1662 opgericht na 1720 verdwenen.
- Het Duitse derde Rijk: Het Moederkruis. Door de Nazi's ingesteld voor grote gezinnen in 1938 ingesteld, na 1945 niet meer verleend.
- Frankrijk: De Orde van de Dames van het Gordelkoord gesticht in 1498, een historische orde.
- Filipijnen: De Orde van Gabriela Silang, ingesteld als onderscheiding voor vrouwelijke staatshoofden en vrouwelijke echtgenoten.
- Finland: De Orde van de Witte Roos (Dameskruis). Alleen aan dames wordt het zilveren Finse Ereteken van de Witte Roos verleend.
- Griekenland: De Orde van Sint-Olga en Sint-Sophia. Ingesteld in 1936; werd verleend door wijlen koning Constantijn II, nu door zijn opvolger.
- Griekenland: De Orde voor Goede Daden herstelde Orde zonder kroon. Wordt verleend aan binnen en buitenlandse vrouwen voor dapperheid, liefdadigheid en kunst.
- Groot-Brittannië: De Koninklijke Victoria en Albert-Orde, na overlijden vervangen door de Familieorde van Edward VII; wordt niet meer verleend.
- Groot-Brittannië: De Koninklijke Familie-Orde opgericht door koning George IV, wordt door de koningin of koning verleend.
- Groot-Brittannië: De Koninklijke Familieorde van Elizabeth II van het Verenigd Koninkrijk, wordt verleend. De orde zal inmiddels na haar recent overlijden vernieuwd worden met de naam van haar opvolger Charles III.
- Groot-Brittannië: De Keizerlijke Orde van de Kroon van Indië is in 1877 ingesteld, koningin Elizabeth II was drager van de orde.
- Groot-Brittannië: De Koninklijke Orde van het Rode Kruis tot 1976 alleen aan vrouwen verleend. Wordt sindsdien ook aan mannelijke en vrouwelijke verpleegkundigen uitgereikt.
- Hessen-Darmstadt: De Damesorde van de Ster van Brabant, is na 1918 opgeheven, met overgang naar de "Volksstaat Hessen".
- Hohenzollern: De Bene-Merenti-Orde (voor een verdienstelijk persoon). Ingesteld in 1932 als charitatieve orde, naar model van de Johanniterorde met Rechtsridders, Eredames, Rechtsdames en Dames. De orde werd door de Nazi's verboden en werd opgeheven.
- Japan: De Orde van de Kostbare Kroon is in 1888 voor dames ingesteld. Deze orde wordt nu alleen aan vrouwelijke ambtsdragers toegekend.

- Japan De Orde van de Rijzende Zon is in 2003 opengesteld voor heren en dames in 2003.
- Korea: De Orde van de Gelukbrengende Phoenix. De door de keizer Yunghui in 1900 ingesteld damesorde met acht graden. De orde wordt niet meer verleend na de annexatie in 1910 door Japan.
- Lippe-Detmold: De Bertha-Orde, een damesorde voor liefdadigheid opgericht in 1910 en afgeschaft in 1918.
- Mantua: De Maria-Elisa-Damesorde opgericht door graaf Myrzinowski alias Alexander I hertog van Mantua (een pseudo orde van niet erkende Italiaanse adel).
- Mecklenburg-Schwerin en Mecklenburg-Strelitz hebben een gezamenlijke huisorde. Er is de damesdecoratie in briljanten van de Huisorde van de Wendische Kroon, die aan een strik op de linker schouder gedragen werd. Draggers waren de koninginnen Wilhelmina, Emma en hovelingen, benoemd door prins Hendrik. Dames konden als dame in de graad van Grootkruis of Commandeur opgenomen worden. Wilhelmina heeft de keten gedragen. In 1918 is de orde afgeschaft.
- Mexico: De Sint Karel-Orde. In 1865 opgericht door keizer Maximiliaan en is na 1926 niet meer verleend.
- Nederland: Eredame in de Huisorde van Oranje is een onderscheiding die door grootmeester, de regerende vorstin, uitsluitend aan Nederlanders verleend wordt. De Eredame is buiten de rangorde aan koningin Juliana door haar moeder verleend.
- Oekraïne: De Orde van Vorstin Olha. Een in 1997 ingestelde voor dames ingestelde orde voor verdiensten voor cultuur wetenschap liefdadigheid en samenleving in drie graden.
- Oostenrijk: De Hoog adellijke Orde van het Sterrenkruis. De orde is in 1668 door de keizerin als dank na een brand opgericht; wordt nog verleend.
- Oostenrijk: De Elisabeth-Orde gesticht in 1898 en opgeheven in 1919.
- De Heilige Stoel: De Gouden Roos. Vanaf 1548-1956 aan acht katholieke vorstinnen verleend.
- Perzië/Iran: De Orde van de Zon. Door de Sjah in 1873 opgerichte damesorde verleend aan koningin Wilhelmina. In 1925 is de orde door de Pahlavi-dynastie afgeschaft.
- Perzië/Iran: De Orde van de Pleiaden. Ingesteld in 1955, na de Iraanse Revolutie van 1979 niet meer verleend.
- Perzië/Iran: De Orde van het Licht van de Ariërs. In 1967 uitsluitend ingesteld voor vrouwelijke keizerlijke familieleden van de sjah. Na de revolutie verdwenen.
- Portugal: De Orde van de Heilige Isabella een damesorde gesticht in 1801 als beloning voor goede werken, nu een huisorde van Huis Bragança.
- Pruisen: De Louisen-Orde is opgericht in 1814 en na 1866 niet meer verleend.
- Pruisen: Het Kruis van Verdienste voor Vrouwen en Maagden is na 1871 niet meer verleend.
- Pruisen: Het Kruis van Verdienste voor Vrouwen is in 1907 door de Duitse keizerin Auguste Viktoria ingesteld. In totaal 458 keer toegekend.
- Roemenië: Het Herinneringskruis voor Dames (1878). Na de Russisch- Turkse Oorlog van 1877-78 door de koning gesticht voor verpleegsters en verzorgenden van zieken.
- Roemenië: De Bene-Merenti-Orde is in 1935 door koning Carol II opgericht als beloning voor goede daden door mannen en vrouwen. Door de familieband met de

Hohenzollern is getracht de eerder door hun opgerichte orde voort te zetten, maar met het aftreden van de koning de werd de orde in september 1940 afgeschaft.

- Rusland: De Orde van de Heilige Catharina is gesticht in 1711. De koninginnen Wilhelmina, Anna Paulowna, Sophie en ook prinses Marianne zijn onderscheiden. Heden nog verleend in Romanov kringen.
- Rusland: De Orde van het Rode Kruis voor Vrouwen en Meisjes. Een in 1878 door tsaar Alexander II ingestelde orde voor verpleegkundigen.
- Rusland: Het Onderscheidingskruis van de Heilige Apostelgelyke Vorstin Olga. Een onderscheiding door Romanovs in 1915 en is na 1917 afgeschaft.
- Russisch Orthodoxe kerk: De Orde van de Heilige Apostelgelyke Vorstin Olga. In 1988 ingesteld door Patriarch Pimen I. De onderscheiding wordt nog verleend.
- Saksen: De Sidonia-Orde. In 1870 opgericht voor verdiensten, voor goede werken en naastenliefde; in 1918 afgeschaft.
- Saksen: De Maria-Anna-Orde, opgericht in 1906 voor liefdadigheid met vier graden. Afgeschaft in 1918 na de Eerste Wereldoorlog.
- Saksische hertogdommen: Het "Prinsessenkruis" van de Hertogelijk Saksisch-Ernestinische Huisorde. In 1833 ingesteld en heeft bestaan tot 1935 werd daarna door Hitler verboden, maar is nooit formeel opgeheven.
- Saksen-Meiningen: De Orde van Verdienste voor Vrouwen en Maagden. In 1915 ingesteld als verdienste in oorlogstijd, werd na 1918 niet meer verleend.
- Saksen-Merseburg: De Orde van de Doodskop. In 1652 opgericht en in 1709 heropgericht. Is in vergetelheid geraakt.
- Schwarzburg Rudolstadt: De "Damen-Orden" Na 1920 werden geen onderscheidingen meer verleend.
- Schwarzburg-Rudolstadt en Schwarzburg-Sondershausen: Het Ereteken van Anna-Luise in 1915 gesticht en was tot 1920 geldend.
- Servië: De Onderscheiding van Prinses Nathalie. In 1878 gesticht voor dappere verpleging van gewonden uit de Servisch-Turkse oorlog.
- Servië: De Onderscheiding van Koningin Nathalie. In 1886 gesticht ter opvolging van de zorg voor de gewonden in de Servisch Bulgaarse oorlog.
- Thailand: De Vierde Klasse van de Orde van Chula Chom Klao. In 1873 door koning Rama V ingesteld. Vanaf 1887 opengesteld voor dames.
- Turkije: De Orde van Liefdadigheid. Damesorde ingesteld in 1878 in drie klassen voor uitzonderlijke hulpverlening.
- Spanje: De Orde van Koningin Maria Luisa. Opggericht voor hofdames en hun liefdadige werken; na 1936 niet meer verleend.
- Westfalen: Het Ereteken voor Dames van de Orde van de Kroon van Westfalen in 1809.
- Vietnam: De Kim Boi, een keizerlijke orde die niet meer verleend wordt.
- Württemberg: De Olga-Orde. Een orde uit dankbaarheid voor hulpverlening in de Frans- Duitse oorlog in 1870. De orde is door koning Karel in 1871 opgericht. Na 1918 is zij afgeschaft. Tevens bestond nog de Karl-Olga medaille sinds 1889 voor "Männer, Frauen und Mädchen" in zilver en brons, en de medaille " voor verdienste in de naastenliefde".

In deze studie een verzameling gegevens over ridders, ridderorden en adel nog een korte beschouwing over de paus en het recht op het verlenen van adellijke titels.

Adel als rang was in het Romeinse Rijk bekend als toegekend aan een gesloten groep die hoge zelfs erfelijke functie in besturen of de senaat hadden. Om tot het ridderschap te behoren moest men welgesteld zijn want de kosten van de adelstand waren hoog. In het jaar 123 vormt de adelstand (de equites) een eigen machtsblok buiten de senaat. Zij kochten land op en vormden aristocratische landerijen met commerciële belangen. Met deze ontwikkeling ontstond er in de 3e eeuw "geldadel" . In het leger konden de equites carrière maken, daarnaast belastingen heffen en geld leningen doen.

In de periode waarin het grote rijk intensief verdedigd moest worden tegen grensoverschendingen werden alle senatoren in 280 door keizer Gallienus van hun commandofunctie ontheven en vervangen door equites. Patriciërs konden uitsluitend de hoogste ambten bekleden zoals die van staatsman of gouverneur aan de aristocraten werd verleend.

In de legioenen reden de equites te paard en dit gaf aanzien. De cavalerie stond boven de legionairs. Er vormde zich een elite cavalerie-corps van preatorianen de *equites singularis Augusti* van de keizerlijke garde. Na de val van het Romeinse Rijk verdween deze adel.

Met de vorming van het Heilige Roomse Rijk in de elfde eeuw verleenden zowel de paus en de keizer adeldom, met als doel de binding met de vazal zo groot mogelijk te maken. Familieleden van pausen werden in korte tijd na de benoeming van de vorst in de adelstand verheven.

Pas in de 18^e eeuw werd het voorrecht van het verlenen van adeldom door de paus officieel geregeld met een *bul Urbem Roman* (1746). In een korte periode tijdens de Franse Revolutie werd dit voorrecht afgeschaft, maar Napoleon herstelde deze en nadien is het tot het pausdom van Johannes XXIII mogelijk geweest adellijke titels te verlenen. De republiek Italië erkent het pauselijk adeldom niet, echter ondanks dit feit blijven de begunstigden zich als aparte groep van Prins tot Ridder noemen.

In vele landen bestaan ridderlijke orden met adellijke titels die zonder erkenning van de staat blijven voortbestaan. Dit uit traditie, vermeend bezit of op basis van beweegredenen voor het historische behoud. Er is in de geschiedenis al veel verloren gegaan en deze groepen leveren een bijdrage zonder motieven van geschiedvervalsing aan het ridderschap.

Een grafsteen uit het begin derde eeuw met daarop een equites het keizerlijke escorte ruiter.

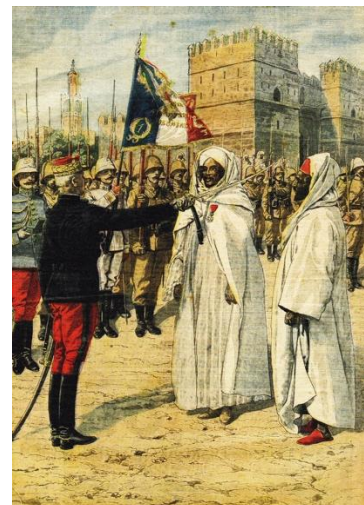

Het ridderen van een vrouw met de ridderslag is een zeldzaamheid, het ridderen door een vrouw niet. Enkele gevonden afbeeldingen en bijzonderheden.

Brigadegeneraal Rudyard Lewis wordt tot ridder geslagen in de Orde van St. Andrew door de gouverneur generaal van Barbados, Dame Sandra Mason.

Prinses Françoise Paleologo van Byzantium riddert als afstammeling van de patriarch van Constantinopel de Ridders van Malta behorende tot de Commanderie van Mechelen.

Literatuur

Ackerman, G., *Ordensbuch sämtlicher in Europa blühender und erloschener Orden und Ehrenzeichen* (Annaberg 1855).

Boomsma, M., *Tussen twee dynastieën Margaretha van Bourgondië 1374-1441 gravin van Henegouwen, Holland en Zeeland* (Hilversum 2022).

Brown, N.M., *Schildmaagd de onbeschreven geschiedenis van krijgsvrouwen in Vikingtijd* (Utrecht 2022).

Bruin, K., *Kroon op het werk onderscheiden in het koninkrijk der Nederlanden* (Amsterdam 1989).

Burg van der V., Hupsch, P.H., et al., *Nederlandse ridders en edelvrouwen- Getuigen van het Lege Graf* (Hilversum 2021).

Burke's Peerage and Gentry, *World orders of knighthood and Gentry* (Buckingham UK 2006).

Collignon, J.P., *ordres de chevalerie décorations et médailles en France* (Nantes 2004).

D'Artillac Brill, P.J., *Beknopte geschiedenis der Nederlandse Ridderorden* ('s-Gravenhage 1951).

Duby, G., *Edelvrouwen in de twaalfde eeuw* (Amsterdam 1997).

Duby, G. en Perrot, M., *Geschiedenis van de vrouw Middeleeuwen* (Amsterdam 1991).

Foïard de, P.A. en Muelle, R., *La Médaille militaire d'hier et d'aujourd'hui* (Parijs 2002).

Hattinga Verschure, J.C.M., *Nederlandse ridders van het Heilig Graf van Jerusalem* ('s-Gravenhage 1990).

Huizinga, J., *Herfsttij der Middeleeuwen* (Groningen 1919).

Janse, A., *Ridderschap in Holland, portret van een adellijke elite in de late middeleeuwen* (Hilversum 2001).

Janse, A., *Een pion voor een dame Jacoba van Beieren (1401-1436)* (Amsterdam 2009).

Jongedijk, J. W., *Ridderlijke Orden in Nederland* (Zaltbommel 1965).

Kanselarij der Nederlandse Orden, onderscheidingen, Erepenning voor Menslievend Hulpbetoon. www.lintjes.nl/onderscheidingen.

Keen, M., *das Rittertum* (Düsseldorf 2002).

Leitner, Th., *Margaretha en Maria landvoogdessen der Nederlanden* (Amersfoort 1993).

Tuuk, van der, L. *Lof en Laster vrouwen in de vroege middeleeuwen* (Utrecht 2019).

Meijer, H.G., *Bronzen leeuw Bronzen Kruis Militaire dapperheidsonderscheidingen* (Amsterdam 1990).

Maesschalk, De, E., *Moed en tegenspoed edelvrouwen in de Bourgondische tijd* (Gorredijk 2022).

Nieuwenhuijsen, K., *Robrecht de Fries graaf van Vlaanderen held van Holland* (Utrecht 2022).

Pandula, A., *Damenorden und Auszeichnungen für Frauen im Reich der Habsburger, Eine Grundlegung*, (Annales Section Historia Tomus XXIII, 1983 Elte University Budapest).

Poldermans, S., *Desnoods met wapens* (Amsterdam 2023)

Rem, P. en Sanders G., *Aan het hof van onze eerste koning 1806-1810*, uitgave tentoonstelling Lodewijk Napoleon Paleis het Loo (Zutphen 2007).

Roochemont, G.L. en Bischoff, J., *Geschiedkundige Beschrijving der ouderen en nieuwere, thans bestaande Ridderorden zoo in als buiten Europa* (Amsterdam 1843).

Schatten van het Gulden Vlies, catalogus tentoonstelling (Brussel 1987).

Steensel, van A., *Huis en Habitus, over kastelen buitenplaatsen en notabele levensvormen* (Hilversum 2017).

Steenkamp, N., *Ridderorden en onderscheidingen in de Nederlanden, Doe wel en zie niet om* (Den Haag 2000).

Steur, P. en Wagenaar, L., *De Laatste Ridders*, ('s-Gravenhage 1990).

Toler, P.D. *Woman Warriors an unexpected history*, (Boston 2019).

Winkel, Te J., *Het ridderwezen* verhandeling in het Jaarverslag van de zes en dertigste Algemene vergadering Koninklijk Oudheidkundig genootschap 1894 te 's- Gravenhage.

Honderd jaar Johanniter Orde in Nederland (Zwolle 2009).

Siska van der Plas de verbeelding van vrouwen in History Channels's Vikings , Leidschrift 35 nummer 1, januari 2020.

Zelm van Eldik, J.A., *Moed en Deugd Ridderorden in Nederland* (Zwolle 2003).